

Свобода Народам!

Свобода Людині!

За Українську Самостійну Соборну Державу

**НАРИС ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ**

Лондон

1964

Тереновий Кадрово-Вишкільний Осередок ОУН у В. Б.

diasporiana.org.ua

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ
У БОРОТБІ ЗА САМОСТІЙНУ СОБОРНУ УКРАЇНУ.
=====

Уточнення деяких понять

Що таке націоналізм?

В першій точці "Загальних Означень" І. Конгресу ОУН 1929 р. читаємо: "Український націоналізм є духовим і політичним рухом, що зродився з внутрішньої природи української нації в часі її зусильної боротьби за підстави й цілі творчого буття". Це є т.зв. ГЕНЕТИЧНА ДЕФІНІЦІЯ українського націоналізму, тобто така, яка вяснює, як і чому зродився український націоналізм.

Друга, упрощена т.зв. ЕНЕРГЕТИЧНА ДЕФІНІЦІЯ, звучить: "Націоналізм, це діяння і мислення в інтересах нації".

З тих дефініцій націоналізму випливає, що це явище суцільно зв'язане з нацією, як органічною спільнотою і спирається на органічно-ідеалістичному ґрунті.

Площини вияву українського націоналізму.

Існують дві площини вияву українського націоналізму:

а/ націоналізм, як ідеологія і б/ націоналізм, як рух.

Націоналізм, як кожна інша ідеологія вміщує в свій комплекс ряд ідей, що впливають з притаманностей української духовости, традицій, української культури і процесу розвитку української нації.

Ними є: ідея визнання духовости, ідея національної свободи, ідея української політики, ідея соціальної справедливости і ідея революційної боротьби.

Ці ідеї сприяють внутрішній тугості та потребам і цілям української нації. Сукупність /збір/ цих ідей зветься націоналістичною ідеологією.

Націоналізм, це не явище замкнене саме в собі. Основною його прикметою є потреба дії в інтересах національної спільноти. Звідтіля активність українського націоналізму. Цей вияв дії українського націоналізму назовні, що випливає з внутрішніх потреб української нації, називаємо націоналістичним рухом.

Отже, націоналістичний рух - це націоналізм у дії.

Розрізняємо два роди такого націоналізму:

а/ Стихійний націоналізм - коли дія виникає то тут то там незалежно від всяких організованих чинників.

б/ Організований націоналізм - коли дія організована й спрямована в одне русло. Тоді створюються окремі націоналістичні організації, або партії.

У державних народів волю націоналістичної організації виконує сама держава.

Патріотизм, націоналізм і шовінізм.

а/ Патріотизм - це підсвідоме відчуття любови до всего, що нам рідне й близьке. Патріотизм може мати вужчі рямці -

/льокальний/ і ширші /народній/. Льокальний патріотизм це прив'язаність і любов до нашого найближчого оточення, до родини, хати, родинної місцевості тощо. Народний патріотизм – це почуття любові до свого народу й охота йому допомагати.

б/ Націоналізм – це активна любов до батьківщини. Це вияв не тільки охоти допомогти батьківщині, але й чин. Практичне реалізування хотінь нації вийти на вищий щабель її розвитку. Націоналізм – вищий щабель патріотизму.

в/ Шовінізм – це сліпа, пристрасна любов до свого рідного й ненависть до всього чужого. Це крайня межа підсвідомо-чуттєвої патріотичної настанови.

На тлі цих розрізень виникають різні розходження, зокрема на відтинку політичної дії партій поневолених народів. Розрізняємо три роди політичних рухів:

а/ патріотично-опортуністичні – це ті, яких дія впливає тільки з патріотичних почувань охоти допомогти народові. Основними їх прикметами, що ціхують також їхні програми є: суб'єктивне сприймання політичних ситуацій, надії на сприятливу зовнішню кон'юнктуру, острах перед безпосередньою дією, мінливість настанови й задоволення найменшими успіхами.

б/ націоналістично-революційні – це ті, яких дія впливає з волевої націоналістичної настанови. Основними їх прикметами є: національна оцінка кожної політичної ситуації, ставка на власні сили, сміливість і очайдушність дії, революційна настанова, програма максимум, принциповість політики – мета постійно одна й та сама.

в/ можуть існувати ще й шовіністичні рухи, як наприклад німецький націонал-соціалізм, що допроваджують до великих катастроф у суспільстві.

Ціла історія України – це певний протяг часу, в якому розвивався і діяв український націоналізм. Сам вислів "націоналізм" повстав недавно, але як явище націоналізм є дуже давний: український націоналізм зродився з тією хвилиною, коли перша крапля крові впала в обороні української землі, в обороні її автохтонного населення. Через світлі доби розвитку української нації – часи будівництва української держави – та через понурі періоди неволі й занепаду він, як стихійний рух, оформлювався, здобув нові вартості, щоб разом із ростом української нації дати їй життя і волю до дальших змагань і дальшого розцвіту, щоб випроводити її з дому неволі до світлої перемоги тих ідей, які він ніс із собою.

Найновіша доба історії України, характеристична чітко зарисованою натугою боротьби за відновлення своєї незалежної й соборної держави є, як і попередні, виявом українського націоналізму. Рівночасно ця доба є тісно пов'язана зі змаганнями та всіми здобутками попередніх періодів нашої історії, бо з них вона й виросла. У відношенні до майбутности вона являється звеном, що лучить минуле з прийдешнім.

Тим то для зрозуміння суті сучасного нам націоналізму треба конечно пізнати попередні його етапи. Якщо в дальшому минулому й не знайдемо списаних націоналістичних ідеологій, чи програм, то це не повинно нас милити, бо ми сказали, що націоналізм має дві форми вияву: 1/ як ідеологія і 2/ як дія. Отже, в періодах, коли не було писаної націоналістичної ідеології, треба розглядати саму дію, тобто боротьбу й змагання народу та його наставлення.

І. ПОЧАТОК ВІДРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

=====

1. Стан на українських землях після упадку української державности.

Після упадку Гетьманської Держави 1764 р. Україна опинилася знову в неволі. Україну розподілено між Московщиною й Австро-Угорщиною. В Україну приходить період великого занепаду політичної думки. Окупаційна влада, зокрема московська, старалася міцно закріпити свої позиції на українських землях, перепроваджуючи, як не цілковите винищення всього, що українське, то в першу чергу винищення тих основних елементів, що могли б мати хоч би найменший вплив на відродження української нації. Сталим, незмінним принципом московської політики в Україні було й є постійне, нахабне заперечування всього українського. Знищивши українські збройні сили – козацтво, Росія розпочинає систематичне викорінювання самостійницьких елементів. Починається винародовлювання політичної верхівки. Нашадки козацької старшини /провідна верства/, діставши незначні титули "ради лакіємства нещасного" забувають свою основну ціль, традицію й ідею козацької Держави. Широкі народні маси, опинившись без провідної верстви, далеко від освітніх центрів, у закріпощенні, затрачують поволи національну свідомість, чи, вірніше кажучи, втрачають здібність так гостро реагувати на факт політичного поневолення, як досі.

Тільки в піснях і спогадах у глибині серця виринають, неначе іскри в темряві, думки про колишню волю і славу та де-не-де дуже рідко обізветься голос обурення українського патріота. Лише, як білі круки то тут, то там стихійно показувалися українські націоналісти, що з традицій до славного минулого хотіли творити нове життя. Вони були відблеском старої козацької державности. Таким був Григорій Полетика, що 1767 р. обороняв автономію гетьманщини, покликуючися на історичні права України, та граф Василь Капніст 1791 р., що з доручення гуртка українських патріотів поїхав у дипломатичну поїздку до Прусії, щоб просити її допомогти проти Росії; це були ті знані нам і незнані тихі герої по всій Україні, що зв'язували надії на похід Наполеона 1813 р. чи повстання Декабристів, чи ті державницькі відгуки українського дворянства на Лівобережжі. Все це були прояви стихійного націоналізму серед глуші й темряви цієї жорстокої, холодної епохи.

2. Українське культурне відродження.

І знову – подібно, як і колись по втраті Київської Держави – мусіло прийти національне відродження, щоб започаткувати нову добу української історії, щоб знову покликати дрімучі сили нації до життя – до нового стимулу, до нової боротьби за українську державу. Це відродження прийшло спочатку в чисто культурно-народницькій формі. Спочатку на СУЗ 1798 р. з появою "Енеїди" Котляревського, опісля, 1838 р. на ЗУЗ з появою "Русалки Дністрової" Шашкевича. Відродження української народної літератури не тільки започаткувало нову добу в історії української літератури, але й розбудило патріотичні настрої серед ширших кругів української тодішньої інтелігенції, що до цього часу відпекувались від усього свого рідного, починала поволи склонюватися в сторону Московії чи поляків, шукаючи там виходу з прикрого свого положення.

Суть і значення культурного відродження України лежить саме в тому, що воно принесло зі собою певне протверезіння з довгого кошмарного сну української інтелігенції, яка почала поволи, хочай чуттєво наразі, звертати увагу на свій нарід. Розбудилася певна охота докладніше пізнати його, його культуру, етнографію, а разом із тим і допомогти йому якимсь способом. Це дало початок патріотичному підйомові української інтелігенції, як у ділянці літератури, так і культурній. Ці люди, однак, й на думці не мали в цей "тяжкий" час вести якусь політичну роботу, вони лише хотіли "пізнати село", "всі його болі й страждання", культурно піднести його на вищий рівень, втішатися його етнографічною красою.

Аналізуючи цей стан, ми мусимо підкреслити, що культурне

відродження зберегло для українського нарсду інтелігентський прошарок, який дуже легко міг розплистися у московському чи польському морі. Накінець, воно спричинилося до початку народницько-патріотичного руху, що мав на меті допомогти українському народові шляхом:

- а/ еволюційного піднесення культури українських народніх мас,
- б/ участі в політичному житті в рямцях окупаційної влади, щоб вирвати від неї хоча найменші полегші для українського народу, зокрема на культурному відтинку.

3. Українське політичне відродження.

Мимо того, що серед української інтелігенції почався зворот до свого, рідного, побудований на чуттєвому підложжі - це не спинило нищення всього українського зі сторони російського окупанта. В загальному все оставало по-старому: український нарід перебував дальше в жажливій неволі.

В цій добі страшного гнету й закріпощення промовив пламеним словом Тарас Шевченко і це був вияв незнищимої живучости, революційної творчости й духової наснаги українського народу. Виступ Тараса Шевченка й поява його політичних поем сталася зворотною точкою і правдивою революцією в формуванні нового українства. В творчості Т. Шевченка зливаються духовість і світогляд козащини й характер та світогляд простолюддя і його незнищима сила з новими революційними ідеалами. Це започаткувало політичне відродження нації /"живих, мертвих і ненароджених"/. Т. Шевченко є накращим і найповнішим виразником глибини українського духа, його бажань та ідей, а його творчість це синтез ідей української націоналістичної ідеології.

Поява Тараса Шевченка серед глуші миколаївської епохи, коли "од молдавина аж до фіна на всіх язиках все мовчало, або благоденствовало" була виявом ласки Божої для України: без нього ми, як нація не існували б мабуть на світі.

Колосальний вплив Тараса Шевченка на український загал мож було спостерегти вже по перших його виступах. В 1846 р. зорганізувалася під проводом Шевченкового друга М. Костомарева перша українська патріотична організація "Кирило-Методіївське Братство"

Щоправда, це Братство не мало чітко зарисованих у своїй програмі тих ідей, які висував Тарас Шевченко, але все ж таки висувало ідею вільної України та підкреслювало її провідну роль в майбутньому укладі сил.

Не можна також поминути факту, що разом із тим, коли Тарас Шевченко своїм пророчим голосом висував свої ідеї на СУЗ, на ЗУЗ, зовсім незалежно від нього, в глухій закутині лемківського села невідомий нікому о. Василь Подолинський у своєму творі "Глос пшестрогі" видвигав ті самі ідеї.

Це є доказом того, які великі потенціяльні властивості має наша нація.

х

х х

Початок нової української доби зарисовався: почався новий ріст української нації. З Великої Руїни почали родитися нові сили, почали більшати круги тих, яким ідея України була провідною зіркою в житті. В темноту вкралися перші промені сходячого сонця, вістуні нового наближаючогося дня.

Виразно зарисувалися дві концепції праці для України: одна - йти дорогою найменшого опору: друга - йти пробоем проти струї.

II. ПРОБОЄМ ПРОТИ СТРУЇ

4. Внутрішньо-українська ситуація пошевченківської доби.

Разом із українським культурним і політичним відродженням посилювався натиск на ворога, зокрема Москви, на пробуджене українське життя. Москва не хотіла в ніякому разі допустити до відродження "сепаратистичеських малороських" тенденцій, хоча під впливом тиску ідей французької революції прийшло певне відпруження на соціальному відтинку /1863 р. знесено панщину/, то на культурно-національному терор проти всего українського посилювався. Це причинилося до того, що культурний рух перенісся в цьому часі до Галичини, де умовини культурного життя під Австро-Угорщиною були значно легші. Лише де-не-де українці гуртувалися по т.зв. Громадах, що мали приватно-товариський, культурний характер: петербурзька громада, київська "стара" громада. Ці громади й українські інтелігентські середовища по містах - у Харкові, Києві, Полтаві дали початок культурницькому, або народовецькому патріотичному рухові. Українські патріоти, або народолюбці "ходили в народ", перебиралися в народню ношу й закладали недільні школи. Вони осуджували всяку політику, зокрема український державний "сепаратизм", вважаючи, що треба часу й спокою, щоби народові була змога просвітитись.

Ідеї французької революції і культурне відродження принесли також певне відпруження в Галичині. Разом зі заснованням Головної Руської Ради /12.V.1848/, починається тут певна самостійницька праця. "Рада" станула на становищі самостійности українського народу й його окремішности від поляків і москалів і підняла домагання створити з української території в Австрії окремий край з політичною самоуправою і осідком краєвої управи у Львові. Однак з розв'язанням Ради, велика частина української інтелігенції починає тратити віру в добру волю австрійського уряду й зневірена підпадає під вплив об'єдинительних ідей, підсуваних московським професором М. Погодіном. Щойно в 60-тих роках під впливом СУЗ повстає тут перша народовецька громада "Молода Русь", що параліжує впливи "старорусинів", які видавали свою політичну часопись "Слово". На тлі тих змагань з одної сторони й боротьби та посилення українських позицій в австрійському парламенті з другої сторони - формується ціле патріотичне життя західних земель України - Галичини /1861 р. - Державна Рада у Відні/.

На терені тодішньої царської Росії творилися таємні соціалістичні партії, що розпропагандували серед мас ідеї соціальної революції і зели революційну боротьбу проти царської влади також в Україні. Активний український елемент поставився був із симпатіями й довірям до російських соціалістів. В наслідок цього український революційний елемент, замість іти шляхом вказаним Шевченком, став на послуги московським соціалістам /андрій Желябов, Д. Лизогуб, М. Кибальчик і інші/. Це спонукало визначних українських діячів цього часу до протидії і шукання власних шляхів. Одним з відомих тоді українських діячів, що звів тодішній український революційний елемент на манівці, був Михайло Драгоманов, що мріяв про перебудову України на взір швейцарських кантонів, які хотів на Україні звати громадами. Космополітичний рух Драгоманова ослаблював волю народу побудувати сильну владу та звертав увагу революційних сил не на державу, ідею нації, але на якісь вимріяні свободи.

Правда, Драгоманів дав також дещо позитивного. Він звернув увагу на потребу творення українських революційних партій. В Галичині 1891 р. повстала під його впливом Українська Радикальна Партія до боротьби з реакційним тоді культурницько-угодовським рухом.

Але це, що він заціпив космополітичні, фєдералістичні ідеї в українство цього періоду - привела в короткому майбутньому до фатальних наслідків.

5. Перші націоналістичні організації.

Наступ ворога на українське життя, народницький рух, відтягування українського революційного елементу російськими партіями, негативний вплив Драгоманова - доводили до того, що кличі й ідеї Тараса Шевченка - українське політичне відродження не сприймалося довгий час, а льюальна політика патріотичного табору йшла по лінії найменшого опору. Задурманена модним соціалізмом українська патріотична верхівка вірила, що розвиток еволюційних процесів принесе зі собою і механічний поступ, тому вона нічого не робила, лише склавши руки, ждала, що щось повинно статися.

Зворот політичної думки на нові шляхи почався в 1891 році зі заснуванням у Полтаві 1891 р. націоналістичної організації "Братства Тарасівців". Ідеалом "Братства Тарасівців" було відновлення козацької держави, відкидаючи при цьому козакофільство, як річ народовницьку. Праця тієї першої націоналістичної організації була лише першими несміливими, може навіть наївними кроками, але сам факт рішучо-принципового ставлення мети: Української Держави - характеризував її в цей час, як організацію чисто націоналістичну. Основним завданням Братства була ставка не на соціальне, але політичне визволення України, що суперечило "моді часу" й не йшло з "поступом". Свої ідеї й програму Братство висловило в "Визнанні віри молодих українців" /1893 р./. Російська поліція, попавши на слід Братства Тарасівців гостро виступила проти нього, вбачаючи в ньому початок українського національного руху спротиву.

Тарасівці, після розгромлення Братства, діяли самостійно в ім'я наміченого ними шляху. Тут треба згадати про "Харківську Студентську Громаду", що фактично була продовженням Братства Тарасівців і, всупереч усім тодішнім "модним" громадам, в основу своєї програми клала ідею Самостійної України.

В умовах посиленого курсу на знищення українства, коли почався новий зворот до аполітичного культурництва, коли "Київська Громада" висилає закордон Драгоманова, щоб цей перед світом протестував проти нищення українства, харківські студенти, щоб поширити засяг своєї діяльності й посилити політичну роботу, основують 11.II.1900 р. "Революційну Українську Партію" /РУП/.

РУП - була першою активною українською партією на Надніпрянщині. Цього ж року, коли заснувалася РУП /1900 р./ Микола Міхновський /бувчий "Тарасівець"/ виголосив на Шевченківському святі в Полтаві промову "Самостійна Україна", що стала першим маніфестом організованого українського націоналізму, а в першому періоді діяльності РУП, стала її програмою /1900-1903рр./. Головними думками "Самостійної України" були:

- а/ незаконність московського панування на Україні та надужиття москалями переяславської угоди 1654 р.,
- б/ критика діяльності українського покоління попередників /українофілів/ і сучасників /соціалістів "поступовців"/,
- в/ заклик до боротьби за державну самостійність власними силами.

РУП охопила собою не тільки чисто націоналістичний актив, але також багато людей, які не могли погодитися з максимальними вимогами націоналістів, а хотіли йти за "модними", "поступовими" соціалістичними кличами. В РУП починається внутрішній процес, який приводить до відступу від прийнятих на початку позицій. На цьому тлі зарисовуються три періоди діяльності РУП - націона-

лістичний /1900-1903 рр./, соціалістично-самостійницький /1903-1905 рр./ і соціалістично-автономістичний /1905 р./. На цьому ж тлі скристалізуються три окремі течії політичної думки, що існують по сьогоднішній день: державницько-націоналістична, соціалістично-протиінтернаціональна й інтернаціонально-марксистська. Ці розходження привели до цього, що з РУП виходить націоналістична меншість. РУП змінює назву на "Українська Соціал-Демократична Робітнича Партія" /УСДРП/, а марксистів утворюють "Спілку" з російською СДРП, опісля більшовиками. Мимо тих внутрішніх процесів у РУП, значення їх дуже велике. В першу чергу воно лежить у тому, що РУП зберегла для України український революційний елемент. Крім того, не можна безслідно поминути тієї великої пропагандивної роботи, яку перевела РУП, видаючи українські часописи: "Гасло", "Селянин", "Праця" та багато брошур, зокрема вже названу вище "Самостійну Україну М. Міхновського.

На позиціях РУП стояла також "Українська Соціалістична Партія", що діяла на Правобережжі. Вона поставила собі за завдання: Самостійна Українська Республіка й соціальна революція. Видавала підпільну часопись "Добра новина", чим приєднала собі селянські маси та врятувала перед денационалізацією ряд активних українців, включаючи їх у боротьбу за права українського народу.

Вже в час ідейного хитання РУП Микола Міхновський і другі націоналісти, переважно бувші "тарасівці" основують 1900 року чисто націоналістичну організацію "Українську Народню Партію" /УНП/. УНП - всупереч духові часу, прийняла тактику зачіпну, тактику йти пробоем проти струї, висувачи на перше місце в гірархії ідей, ідею самостійної України, що стала незмінним принципом усього націоналістичного, модерного руху починаючи від того часу по сьогодні. Така постановка роботи УНП в цей час виглядала на безпідставну, а то й "божевільну" - стягнула на себе ненависть усіх тих "поступовців", що йшли по лінії найменшого опору, а навіть студентство в резолюціях свого з'їзду зайняло до УНП негативне становище. Але націоналісти, хоч їх було тоді дуже мало, стояли твердо на своїх позиціях, а їхня віра в перемогу ідей, голошених ними, стала вихідною точкою для дальшого розвитку націоналістичного руху. УНП йшла по лінії аналогічній до "Народньої Волі". При ній зорганізувалася перша українська терористична організація "Оборона України" 1904 р., якою проводив Віктор Чеховський, що впав у світовій війні. Програмові ідеї УНП сконкретизував Микола Міхновський у "Десятьох Заповідях УНП" /Декалог/. Сили УНП були замалі, щоб переломити всі пересуди й загальну моду на т.зв. "поступові ідеї" тодішньої доби й через те великих досягнень не мали. Значення УНП в тому, що вона протиставилася пануючим тоді поглядам і вказала нові шляхи боротьби за українське визволення і за український світогляд.

Революція в Росії 1905 р. реформи Столипіна, впровадження Державної Думи з одної сторони, а з другої натиск царського уряду на революційний рух причинилися до того, що широкі кола інтелігенції стали на позиції легального реформізму, вважаючи, що це принесе покращання долі всіх народів Росії. Почався зворот до аполітичної роботи, створилося "Товариство Українських Поступовців" /ТУП/, яке мало більше харитативно-культурний характер, як політичний. Перед самою світовою війною націоналісти створили ще "Братство Самостійників", яке, однак, через війну не могло вести як слід своєї роботи. Від 1916 р. Братство Самостійників розмішувало своїх людей по військових частинах, щоб, на випадок революції, як слід впливати на дальший хід подій

Тоді, коли на СУЗ творилися окремі націоналістичні організації, які виростали на тлі боротьби з модними тоді соціалістичними рухами, що приходили тоді з півночі, в Галичині цієї загрози не було. Зате повна увага українських патріотів концентрувалася тут на внутрішній боротьбі з москвофілами й польоно-

філами за здобуття місць в Австро-Угорській Державній Раді. Великі хліборобські страйки 1902 р. загострили політичну боротьбу. В цій боротьбі за виборче право станула українська церква з митрополитом Шептицьким на чолі. На тлі цієї боротьби в 1908 р. виконав Січинський атентат на намісника Галичини графа Потоцького. Ці рухи довели до скріплення українських позицій так, що 1910 р., віцепрезидентом палати послів стає Ю. Романчук.

З вибухом війни 27.7.1914 р. склалася "Головна Українська Рада" у Львові з представників усіх українських політичних партій і груп. Вона видала маніфест /3.8.1914 р./, який закликав український нарід однодушно стати проти царської імперії, а 6.8.1914 р. поєднала управи українських стрілецьких організацій в одну "Боеву Управу" Січових Стрільців. Побіч Головної Української Ради зорганізувався /4.8.1914 р./ з наддніпрянських політичних елементів, що знайшлися з вибухом війни на терені Галичини "Союз Визволення України" - з метою використати світову війну для виборювання самостійности Наддніпрянщини. Після наради українських парламентаристів 15.12.1914 р. рішено злучити всі партії з усіх земель України в "Загальній Українській Раді" в Відні /5.5.1915 р./ Вона видала свою програмову декларацію, де зазначувала мету української політики: вільна самостійна українська держава над Дніпром і територіяльно-національна автономія для українського народу в межах Австро-Угорщини.

6. Українські Визвольні Змагання - Українська Народня Республіка.

Світова війна й березнева революція 1917 р. в Росії, яку підняв український волинський полк, створили пригожі умовини до будування держави на українських землях. Одначе політичні українські партії, перейняті духом соціалізму, об'єднані в створеному уряді "Центральної Ради" не зуміли як слід використати нагоди. Це яскраво відбилося на першому всеукраїнському з'їзді 18.5.1917 р., зорганізованому "Військовим Товариством ім. Полуботка" під проводом Миколи Міхновського, де прийшло до першої сутічки між націоналістами-державниками й соціалістично-партійним світом, репрезентованим Винниченком, що стояв тоді проти будування української армії. Такі антисамостійницькі тенденції Центральної Ради шричинилися до того, що шойно під впливом зовнішніх подій, а саме, наступу большевицьких орд Муравйова на Україну, майже в рік пізніше Національна Рада осмілилася аж IV. Універсалом /22.1.1918 р./ проголосити "Українську Народню Республіку". Небагато знайшлося тих, що продумали до кінця суть державного ставання України, що від захоплення волею перейшли до її збройного відстояння та, що акт державности готові були ратифікувати власною кров'ю. Тільки мала горстка київської молоді /триста юнаків/ - студентський курінь під проводом сотника Омельченка - зуміла заступити дорогу на Київ московським ордам. До бою дійшло під Крутами 29.1.1918 р. Своєю героїчною жертвенною смертю "Крутянці" принесли перелім у духовости українців.

Події на Наддніпрянщині викликали сильний відгомін між австрійськими українцями. І тут відізвалася давна, приспана воля нації творити нове, власне життя. 1-го листопада 1918 року, проголошують тут Західньо-Українську Народню Республіку /ЗУНР/, що 22.1.1919 р. об'єднується в одну Українську Державу. Ціла нація пробудилася до життя, щоб спільно творити велике діло - будувати Українську Державу.

Одначе велика шанса, яку давала перша світова війна, була прогавлена з вини наших українських "поступовців" і соціалістів. УНР впала. Причинами упадку української державности були:

а/ невідготованість української верхівки,

- б/ програмова неуступчивість українських партій, що на перше місце ставили соціальне, а не державне питання,
- в/ непризнавання авторитету власної влади в масах,
- г/ большевицька агітація,
- д/ міжнародне положення.

Ідеї українських націоналістів, що в початку видавалися божевільям, стали реальною дійсністю. Ідея української державності, за яку з таким завзяттям боровся малий гурток націоналістів під проводом Миколи Міхновського, глибоко просякнули в підсвідомість тих широких народніх мас, що на першій крові й героїстві Крутянців, а відтак на других випадках героїчної постави борців часу визвольних змагань перевиховувались так, як це диктувала рація і вища воля українського націоналізму. Тоді, коли в самих початках малий групі націоналістів довелося йти пробоем проти модної тоді соціалістичної течії, після визвольних змагань, вони досягнули широкі симпатії, бо вони самотні лишилися сталими й твердими в своїх основних цілях, а їхньою ціллю була Українська Держава, що стала наглядною дійсністю. Ця ідея, мимо програної визвольних змагань, стала основою дальшої незавершеної ще боротьби.

7. Політичне життя в Галичині.

В часи створення Української Західної Республіки, а після з'єднання її з УНР - 22.1.1919 р. - Західних Областей УНР /ЗОУНР/, політичні течії Галичини, які довгий час існували вже на цих теренах, об'єднувалися навколо уряду ЗОУНР - Петрушевича. Головними партіями в ці часи були:

- а/ Українська Народнo-Демократична Партія /УНДП/,
- б/ Українська Радикально-Соціалістична Партія /УРСР/,
- в/ Українська Соціал-Демократична Револуційна Партія /УСДРП/.

Після еміграції уряду Петрушевича ці партії, лишившись на батьківщині переключилися на легальну роботу, лояльну супроти Польщі. Де був той саме патріотично-чуттєвий табір українського життя, що боявся прямо виступати проти ворога, але виступав під впливом визвольних змагань у новому, змодернізованому вигляді. Дальша доля партій була така:

а/ 28-29.II.1919 р. на з'їзді УНД Партії прийнято соціалістичну програму, щоб рятувати партію перед занепадом. З цєю ж метою змінено назву на Українська Народнo-Трудова Партія /УНТП/. Органом цієї партії було "Діло", що в цей час гостро критикувало політику большевиків на Україні. Разом із зміною політики /прилучення Галичини до Польщі, НЕП в УРСР/ накреслилися в УНТП три течії: автономістично-демократична з Бараном, радянoфільська "незалежна група" і націоналістична. В дальшому розвитку автономісти зблизувалися з "незалежною групою" - радянoфільів "Наш прапор" - Малецький/, взявши провід партії в свої руки, а націоналісти відкололися і створили Українську Партію національної Роботи /УПНР/. Від другого квартала 1924 р. "Діло" почало майже передруковувати офіційний большевицький матеріал. Нарешті, щоб далі рятувати партію перед занепадом "незалежна група" пішла на поступки й рішила наново об'єднати відколоти групи. Для цього 11.4.1925 р. створено Українське Національно-Демократичне Об'єднання /УНДО/.

УНДО відкинуло автономістичну програму, прийнявши за основу легалістичні концепції. Націоналістична група під проводом Палієва утворила постійне опозиційне крило й нарешті 1.11.1933 р. покинула УНДО, утворивши "Фронт Національної Єдності" /ФНЄ/. Так само деякі радянoфіли виступили й заснували "Українську Партію Праці" /Будзинoвський/ з тижневиком "Рада", яка 1930 р.

завмерла. УНДО залишилася найсильнішою українською партією до 1939 року.

б/ Виразно протибольшевицькі, протинаціоналістичні й антижидівські позиції зайняла Українська Радикальна Партія з своїм органом "Громадський Голос" /М.Стахів/. Радикали мали досить великий вплив на молодь. Після того, як створена радикалами організація молоді "Луг" перейшла під вплив УНДО /1926 р./, УРСР засновує партійну організацію молоді "Каменярі", що заклала свої клітини в деяких селах ЗУЗ.

в/ До проводу УСДРП - 1923 р. увійшли відомі комуністично-селянські діячі, як Б.Кузьма, А.Чернецький, С.Волинець та інші. Старих соціал-демократів цілком усунено від впливу на діяльність партії /напр. В.Темницького/. Від того часу УСДРП стала експозитурою "Комуністичної Партії Західної України" /КПЗУ/, що через неї вміло керувала цілим радянським рухом у Галичині /"Вперед"/. По якомусь часі старим соціал-демократам вдалося відвоювати партію /1926 р./, яку перейменовано на Селянську Партію. Однак комуністичні впливи у селян довели до розбиття її на "лівицю" - Єдність /Сказинський, М.Хам/, що видавала "Селян", "Сила" і т.п. та "правицю", що видавала "Наше Слово" й стояла на позиціях хвилювизму. 1933 р. правиця, а згодом і лівиця завмерли. Одибві групи не мали великого впливу.

Значення цих партій полягало в тому, що вони репрезентували українське легальне життя в Галичині. Зокрема, великий вплив мала УНДО, бо майже всі центральні установи українського життя були в її руках /Маслосоюз, Центросоюз, Народна Торгівля і т.д./. Основною характеристичною рисою цих партій був їх опортунізм. Коли УНДО, напр., 1925 р. домагалася в поляків самостійності, ті давали автономію, а коли 1932 р. УНДО домагалася автономії, поляки не давали нічого, нарешті 1936 р. УНДО ледве спромоглося домовитися з поляками про "нормалізацію".

Українське населення Галичини, яке спершу майже виключно орієнтувалося на ці легальні українські партії, згодом починало поволі відвертатися від них, щораз більше виявляються симпатії до нового, зростаючого, націоналістичного руху.

8. Націоналісти в Галичині.

Український уряд Петрушевича самоліквідував незалежність державної влади в Західній Україні, перейшовши на радянську платформу. Претендентами на владу стали, згадані вище, три політичні середовища: націоналісти, радянські й легалісти. Найменші шанси мали, очевидно, легалісти. Основний політично-революційний елемент, який ставив собі за першу мету добро України, становили націоналісти і радянські, які орієнтувалися на події в УРСР, думаючи, що там можна творити Українську Державу. Між ними почалася завзята боротьба. Попередні націоналістичні організації: Братство Тарасівців і УНП в Галичині не були відомі, але ідея української самостійності вкоренилася глибоко в душі українського народу, зокрема молоді. Отже елементом, який підняв боротьбу з радянськими в ім'я української націоналістичної ідеї, були:

а/ старі військовики визвольних змагань, старшини й воїни українських армій,

б/ молодь, що симпатизувала акціям і дії УВО.

Першим ядром цієї боротьби між націоналістами й радянськими стає півмісячник "Заграва" за редакцією Д. Донцова, що безпощадно критикує діяльність УНП, яка саме тоді розкладалася на перелічені вище групи. Ця боротьба й прямий виступ "Заграви" з однієї сторони і дії УВО з другої - вказують на народження власних сил, зокрема серед молоді, й на власний шлях визвольної боротьби.

Прямолінійність політичної думки "Заграви", а потім "Літературно-Наукового Вісника" /ЛНВ/ і мова бомб УВО вимальовують щораз чіткіше осередки наростання нових політичних сил.

Початок нового шляху був зроблений. Не було ще, правда, ясного, докладного й детального погляду, був лише напрям. Деталі розробляв Донцов у "ЛНВ", а згодом /1925 р./ вийшла його ґрунтовніша праця "Націоналізм".

Шукання організованих форм для народженого націоналістичного руху пішло двома шляхами:

- одна група пішла в напрямі творення легальної націоналістичної партії,

- друга група /студенти тайного університету й середньошкільна молодь/ у напрямі творення підпільної політично-революційної організації.

Ідейним основоположником для одних і других був д-р Д. Донцов: беззастережним авторитетом у справах напряму політичної дії був Головний Командант УВО, полк. Євген Коновалець.

Перші заснували партію УНПР з органом "Заграда" за редакцією Дмитра Донцова. Організаторами були колишні старшини української армії, що стояли в зв'язках з УВО: Дмитро Паліїв, Д. Левицький, О. Луцький, Кохан, І.Кедрин-Рудницький, М. Рудницька, Я. Цурковський і інші. Ініціатором і головним співтворцем був відомий полковник Січових Стрільців Роман Сушко, тодішній крайовий командант УВО. /Д. Донцов до партії не ввійшов/.

Другим було незрозуміло, як можна практично провадити революційну роботу в рамках легальної, обмеженої польським законом партії. Через це вони творять підпільні гуртки націоналістичної молоді, що дали згодом початок підпільній організації українських націоналістів. Моментами, які сприяли утворенню підпільних гуртків молоді були:

- а/ боротьба за тайний університет,
- б/ боротьба зі студентами-страйколомами,
- в/ боротьба з радянофілами,
- г/ боротьба проти польського окупанта.

Пізніші націоналістичні гуртки молоді діяли по всіх значних скупченнях української молоді в Галичині і закордоном. Отже існували:

В Галичині: Організація Вищих Кляс Українських Гімназій /ОВКУГ/, яка об'єднувала середньо-шкільні гуртки молоді у Львові й видавала перший нелегальний журнал молоді "Метеор". Група Української Державницької Молоді - об'єднувала студентів тайного університету, що повела генеральний наступ серед студентів проти радянофілів і соціалістів. Союз Української Націоналістичної Молоді /СУНМ/ - повстав з переорганізованої ОВКУГ у Львові - видавав "Смолоскипи" за редакцією Боднаровича.

В Чехословаччині: Група Української Націоналістичної Молоді складена з галичан і волиняків у Празі, видавала "Національну Думку". Легія Українських Націоналістів, складена з наддніпрянців, видавала "Державну Націю". Союз Українських Націоналістів повстав із злиття 1927 р. Групи і Легії і видавав "Розбудову Нації".

В Румунії: Націоналістичний Гурток, що видавав "Самостійну Думку".

На СУЗ: Спілка Української Молоді /СУМ/, що була молодечою підбудівкою СВУ.

Крім цих найголовніших підпільних гуртків по цілому світі діяли військові товариства, як Стрілецькі Громади в Америці й Європі, студентські брудершафти в Данцігу і Німеччині, ідеологічні т-ва в Румунії і Франції. Основну роль як центральний підпільний гурток націоналістичної молоді відіграв Союз Української Націоналістичної Молоді /СУНМ/ у Львові. Головою його й провідником студентської молоді був тоді О. Боднарович, ідеологом - Степан Охримович. У проводі стояли: Б.Кравців, І.Габрусевич /Іртем-Джон/,

Б.Кордюк, Демкович-Добрянський і інші. Після намагання полк. Сутка й Палієва зробити СУНМ легальною підбудівкою УНДО із СУНМ виступив Боднарович і Демкович-Добрянський, а провід обійняв Б.Кравців. Це була перша помітна сутичка принципово-революційного елементу з опортуністичним в середині націоналістичного табору. С.Охримович і Габрусевич створили концепцію поставлення революційної роботи - т.зв. перманентної революції, що полягала в постійному розвитку революційної роботи, влучанні все нових кіл громадянства й постійним підвищенні революційної температури. В СУНМ-і зростає і вкорінюється, завдяки писанням Донцова, проблема революційного перевищення і переродження мас. Отже, СУНМ впроваджує в українське громадянство культ героїзму на місце аполітичних імпрез, через

- а/ зеленосвяточні маніфестаційні походи на погили стрільців і поляглих героїв,
- б/ жалібні панахиди в кожную річницю засуджених поляками на смерть бовбиків УВО /розкидання летючок, сутички з поліцією, арешти мали особливий революційно-виховний вплив на молодь/. Такі панахиди правлено в роковини 22 січня, 1-го листопада та Ольги Басараб, а пізніше Біласа і Данилишина, Б. Коновальця та інші.
- в/ культ героїв-Крут - запроваджений з ініціативи Янова і Кравцева.

Крім того бойкотовано польські національно-державні і урочистості по школах, а згодом /1927 р./ СУНМ зривав їх ззовні, організуючи фіктивні напади на похід молоді до церкви, або вдираючись боївкою в залю.

Культ української героїки "творив клімат". Зростає атмосфера революційного підпілля. Кольпортаж літератури УВО /"Сурма"/, переховування зброї, таємні збори, бойові вправи, терористичні акції УВО, обшуки, арешти - вводили юних націоналістів у стиль революційного життя.

- Таким чином зростає і формувався другий табір політичного життя Галичини. Табір революційно-підпільний, що із зародку почав виходити й оформлюватися в могутню силу.

III. ЕТАП УВО

=====

Визвольні змагання українського народу, період української державности, численні вияви жертвности, героїзму й відданости ідеї нації сколихнули широкі маси. Прихід нового окупанта ще більше переконав їх у тому, що справа української державности не мало-важна річ, а запевнення добробуту й розвитку цілости. Активні учасники визвольних змагань - українські військовики стали на виразні позиції продовження традицій українського війська. Мета, яку вони собі поставили, стала змістом їхнього життя. Вони вважали, що змагання українського народу ще не вирішені, що війна проти накиненої влади ворога на Україні триватиме дальше й при напруженні волі й добрій організації увінчається успіхом. Ця ідея стверджувалася тим більше, що мала своє глибоке підложжя й спиралася на великій кількості населення України, Галичини зокрема. Як було згадано вище, натиск ворога в Галичині не був такий сильний, тим більше, що поляки не почували себе певно на новоокупованій території. Це спричинилося до того, що центр ваги українського визвольного руху з середини й сходу України пересунувся на захід до Галичини. Група колишніх старшин і військовиків Української Армії під проводом полковника УСС Б.Коновальця утворює 1920 р. підпільну Українську Військову Організацію /УВО/. Головним завданням цієї конспіративної армії було вести підпільно-військову роботу й продовжувати збройну боротьбу, об'єднуючи в собі з цією метою увесь активний український військовий елемент, що опинився на окупованих ворогом землях України. Організаційним завданням УВО було вийти зі своєї колиски, Галичини, й поширитися на всі землі України й підтримувати

зв'язок із українською еміграцією, зокрема урядом УНР Петрушевича, який уважали за одиноким законним урядом на ЗУЗ. Всю діяльність УВО можна поділити на два періоди:

- а/ перший - від 1920 до 1923 р.,
- б/ другий - від 1923 до 1929 р.,

Цей розподіл діяльності УВО на два періоди залежав від внутрішньої політичної ситуації в Галичині й від тактики /способу дії/ УВО в зв'язку з політичним становищем.

В перший період свого існування /1920-1923 рр./ УВО безупинно потрясала основами польської державності, що починала силоміць закріплювати себе на тимчасово окупованих нею українських землях. Правно-державна приналежність Галичини до Польщі в цей період не була ще вирішеною. Польська політика на цих окупованих теренах мала на меті поставити Антанту * українців перед доконаним фактом насильницького прилучення Галичини до Польщі; до цього були скеровані заходи польської влади в Галичині, осаджування польських людей в адміністрації і т.п. Польська пропаганда вже відразу пішла в тому напрямі, що польське військо в Галичині нібито стримує більшовицьку революцію, яка грозить світові. Назовні, перед світом, польська пропаганда хотіла представити Галичину, як Терени "Малопольські Вихідні".

Ставлення українців до поляків було вороже, як до зайців і окупантів. Це вороже ставлення спричинили такі факти:

- а/ глибокий жаль за втраченою державністю,
- б/ свідомість тимчасової польської окупації, сперта на вірі в справедливість Антанти,
- в/ почуття в українських масах своєї вищевартості супроти окупантів,
- г/ вірність і послух українському уряду за кордоном,
- г/ невдала польська політика зарозумілості щодо українців.

Ці обставини вже самі по собі сприяли революційній дії населення Галичини. Роки 1919-1923 в Галичині - це час стихійного умасовлення націоналізму серед народних мас. Основою і хребтом революційної дії стала УВО, яка, крім згаданих вище завдань, поставила собі мету революційної протидії ворожим намаганням закріпити владу на окупованих українських теренах. Здійснюючи ці завдання, УВО розгорнула в той час широку, масову революційну акцію. Основною тактикою яку проводила УВО разом із усім населенням ЗУЗ була тактика негачії - заперечення насильника польського окупанта. Метою цієї тактики було:

- а/ Внутрішньо скріпити революційні сили, діючі серед широких народних мас і вороже настроїти їх проти поляків,
- б/ повести широку пропаганду української справи за кордоном, щоб довести, що українське населення ЗУЗ не визнає Польщі.

Проводячи її в дію, УВО користувалася двома способами:

- а/ способом пасивного опору,
- б/ способом активного опору.

Пасивний опір - полягає у проведенні акцій бойкоту. Форма масового невиконання урядових розпоряджень називається бойкот розпоряджень. Коли загальне населення розриває всі взаємини з окремими особами, не говорить із ними, не продає їм нічого, не купує, не наймається до них на працю, - то ця форма пасивної боротьби називається бойкотом осіб. Важливішими акціями пасивного опору перепроводженими з ініціативи УВО українським населенням були:

- а/ 1919 р. перший бойкот реєстрації в польських військових організаціях старшин і підстаршин українських армій;
- б/ 1920 р. бойкот присяги на вірність польській державі, що її зобов'язані були скласти урядовці й службовці держав-

них і самоуправних установ, якщо не хотіли бути звільненими з посади;

- в/ 1921 р. бойкот загального перепису населення Польщі, яким поляки хотіли довести, що українці визнали польську владу;
- г/ 1922 р. бойкот виборів до польського сойму й сенату;
- г/ 1922 р. бойкот набору до польського війська.

Крім цих загальних акцій бойкоту, УВО перевело бойкот супроти поодиноких українців, що порушували бойкот населення по цілій Галичині.

Активний опір полягав у проведенні різних бойових і саботажних акцій. Такими виявами й способами активного опору були:

- а/ індивідуальний терор: бомбовий атентат Федака на воєводу Грабовського й на маршала Пілсудського /25.11.1921 р./ - представників польської влади; атентат Сидора Твердохліба, редактора "Обнови" /15.10.1922 р./ - проти українських зрадників;
- б/ масовий терор, або часткові виступи - масова акція на польські постерунки, домашня війна /1920-1923 р./;
- в/ акції саботажу польських поміщиків /підпали 1920 р./; партизанська боротьба; рейди кінних партизанських загонів для посилення акції саботажу й для нищення польських постів; акція залізничного саботажу /1921 р./. Атентат на Східні Торги 1921 р. Праця УВО мала свої великі досягнення, коли на першому році діяльності УВО мусіла самостійно вести свої дії, то далі симпатії до революційних виступів УВО і так уже революційно наставленого населення зросли настільки, що в 1922 р. 50% усіх акцій були проведені самим населенням.

Дальшим здобутком УВО було те, що вона почала набирати нові кадри й то передусім з-поміж середньошкільної і студентської молоді. До УВО вливався свіжий елемент. Були, очевидно й у нас жертви. Воєнний суд у Чорткові покарав на смерть організаторів одного рейду: Крупу, Мельничука, Луцейка й Шеремету. По всіх розстріляних правлено маніфестаційні панахиди.

Після трирічної боротьби всього українського населення за державне визволення прийшло міжнародне рішення Ради Амбасадорів /15.3.1923 р./, яким Галичину включено в склад польської держави. З цієї нагоди 17.3.1923 р. у Львові відбулася велика маніфестація протесту, на якій Ю. Романчук провів прилюдну присягу, що український нарід не припинить своєї боротьби за державне визволення. Перший період боротьби УВО був закінчений.

У зв'язку з прилученням Галичини до Польщі внутрішньо-політичний стан змінився. Насувалися перспективи стабільності цього стану на ЗУЗ. Українському визвольному рухові залишилося знайти відповідні форми боротьби, треба було виробити нову тактику революційної роботи. Тактика неґації й організації широких народніх мас до боротьби з ворогом при настанові на довгий час себе не виправдала б. У зв'язку з цим вводиться в дію нову тактику на всіх ділянках суспільно-політичного життя, а саме тактику ізоляції, - тобто відокремлення українського життя і будування "держави в державі". Широкі народні маси не могли бути охоплені УВО, вона мусіла звузити рамки, тимбільше, що в ряди її попав елемент, який у зв'язку з подіями на СУЗ /період НЕП в УРСР/, не розуміючи большевицької тактики, почав плекати надії на УРСР. УВО проводить чистку. Маса людей, що були чинні в перший період її діяльності, переведено в ряди прихильників, частина сама відійшла через свої політичні переконання і погляди на створене становище, а групу петрушевичівців /радянотілів/ командант УВО Коновалець усунув з УВО. Звузивши свої рамки й запровадивши суворішу конспірацію, УВО відмовилася від кількості на користь якості, зберігаючи характер чисто бойової військової організації.

На культурній ділянці велику роль відіграла тоді "Просвіта"

й інші культурні українські установи. Розбудовано українську пресу, видавано книжки, не зважаючи на польські протизаходи й цензуру, культурні установи росли по всій Галичині.

В ділянці виховання молоді йшла боротьба за збереження українських шкіл, зокрема середніх, розгорнула діяльність т.зв. "Рідна Школа", яка утримувала українські школи й виховувала в українському дусі, створено тайний університет, що проіснував до 1925 р., коли скасовано "номерус клявзус" для українського студентства, розвивалася діяльність виховних українських організацій молоді: Пласту й Сокола.

В економічній ділянці - українці намагалися створити самостійну економічну базу, будуючи українську кооперацію. Крім того, українська кооперація була засобом виховання українських мас через тісний зв'язок їх з українською інтелігенцією.

В політичній ділянці партії не мали змоги вести будьяку практичну політику ізоляції. На ділі будування своєї "держави в державі" в ширших масштабах - не було можливе.

Провівши чистку, УВО приступила до своєї дальшої діяльності - до бойово-терористичних акцій. Метою їх були:

- а/ проти насильно накиненого неправного стану й відплата ворогові за його знущання з українського народу,
- б/ зовнішня пропаганда того, що поляки неспроможні опанувати внутрішній стан,
- в/ внутрішня пропаганда,
- г/ загроза спробам компромісу з обох сторін.

Важливішими акціями УВО в цьому періоді були:

а/ акція проти польщення українських шкіл і переслідування українського патріотичного вчителства, б/ 10.8.1924 р. - атентат на директора перемиської семінарії Матвіяса, в/ акція проти винародовлюючої політики поляків, 5.9.1924 р. - атентат бойовика УВО Ольшанського на польського президента Войцеховського, г/ експропріаційні акції, або "екси", відбирання грошей, неправно стягнених у формі податків з українського населення, 25.3.1925 р. в Калуші, 3.8.1928 р. у Львові, 6.3.1929 р. під Бібркою, г/ маніфестація 1.11.1928 р., що перетворилася на вуличні бої у Львові. Висаджено пам'ятник "Оброньцув Львова". З боку УВО тоді загинула перша українка-революціонерка, вбита польськими катками у в'язниці 12.2.1924 р. Ольга Басараб.

9. Ідеологічне оформлення українського націоналізму.

Ріст національної свідомості в Галичині, дії УВО й, нарешті розвиток націоналістичних гуртків молоді створили придатний ґрунт для оформлення української політичної і націоналістичної думки, що й стало програмою ідеологічної праці націоналістів. Основою для формування політичної думки були в той час:

- а/ "Заграва", "ЛНВ" і твори Донцова;
- б/ "Хліборобська Україна" - журнал хліборобів-державників, що друкувався за кордоном від 1921 р., де були поміщені "Листи до братів хліборобів" Липинського.

Перші націоналістичні гуртки шукали теоретичного обґрунтування своїх позицій, політичних аргументів потрібних для зрозуміння боротьби з опортунізмом. Таких позицій шукали юні націоналісти в сучасних ідеологів, якими були тоді Липинський і Донцов.

Липинського не сприймали, бо питання конкретного устрою української держави не було тоді цікаве, хоч основні проблеми його писань усе таки дискутовано. Однак далеко більший вплив на

ідеологічне життя націоналістів мав д-р Дмитро Донцов. Повну оцінку Донцова треба залишити історії, але вже сьогодні можемо ствердити, що заслуги Донцова мають історичне значення. Він своїми творами формував здоровий безздатний тип української людини, позбавивши її традиційної беззубості, хитливості, м'якості й безхребетності. Основні проблеми, які він висував у своїх творах, і які стали в майбутньому основними ідеологічними засадами націоналістів, були:

- а/ Москва – ворог число 1. Якраз це мало величезне значення в той час, коли багато радянофілів орієнтувалося на СРСР. З цього ж твердження випливало й друге, а саме, що єдиний шлях для України є з Європою проти Москви /"Підстави нашої політики" 1921 р./.
- б/ питання націоналізму й інтернаціоналізму розв'язував коротко і ясно. Ніякі півзасоби нам не допоможуть, ніяка ставка на інтернаціонал, федерацію чи автономію. Наша програма є Українська Держава міцна й могутня /"Сучасне положення України й Росії" 1918 р./.
- в/ Критика кволости української політичної думки. Безжалісно повалив старих божків минулого – українофілів і соціалістів /"Націоналізм" 1925 р. та статті в "ЛНВ"/.
- г/ Питання української національної духовості, сильної і волюнтаристичної сьогодні й у минулому /"Дух нашої давнини"/.
- г/ Поточні питання стратегії і тактики – легальні форми чи підпільні в теоретичній і основній постановці /"Політика принципіальна чи опортуністична" 1928 р./, як організувати широкі маси в підпіллі /"Маса чи провід"/. Донцов становив ядро тогочасної теоретичної, ідеологічної праці націоналістичних гуртків.

Крім того, "Грунт під ногою" дала брошура Миколи Міхновського "Самостійна Україна", яку Степан Охримович знайшов у бібліотеці музею, як і інші брошури УНР.

Вивчення цих праць перших ідеологів українського націоналізму визначило основний напрям роботи націоналістичного руху. Вони створили ґрунт, на якому могла йти праця організаційного оформлення націоналізму.

10. Організаційне оформлення українського націоналізму.

Від самого початку існування націоналістичного табору були як знаємо, два погляди на його організацію: легалістично-опортуністичний і підпільно-революційний. Ці дві тенденції в націоналістичному таборі проіснували, на жаль, аж досі. Вони й були причиною пізніше відомого розколу націоналістичного табору.

Творення організацій українського націоналізму пішло цими двома шляхами. Перші, використовуючи сприятливі умови, утворили легальну націоналістичну партію /УПНР/, – другі творили підпільні гуртки молоді. Існування великої кількості націоналістичних гуртків молоді, які мали майже однакову програму дії і ті самі ідеологічні засади, дало потребу їх пов'язати між собою, – об'єднати в один підпільно-революційний фронт. Поодинокі націоналістичні організації самостійно відчували потребу такого об'єднання, так напр. Група Української Державницької Молоді й Націоналістичної Молоді об'єдналися у Союз Українських Націоналістів у ЧСР. Потреба організаційно пов'язати організації молоді українських націоналістів була так велика, що вирішено було для визначення основних засад організаційної і революційної праці, скликати окремі конференції.

Перша Конференція, що відбулася в Празі 1927 р., вирішила розробити спільну програму й одну організаційну схему. Почалася

підготовка до Першого Конгресу українських націоналістів.

Друга Конференція відбулася безпосередньо перед Конгресом 1928 р. Вона розглядала ті самі проблеми, що й перша, тільки мала готові вже проекти Конгресу й приступила до їхнього ствердження. Ця конференція була характеристична тим, що при розгляді питання про наше ставлення до виборів польського парламенту дійшло до нової сутички між легалістами й підпільниками. Перші стояли за те, щоб вибирати до парламенту націоналістичних послів, другі заперечували це, бо кожний помол мусів складати присягу на вірність польській державі. Представником перших був згадуваний уже крайовий командант УВО - Сушко, других - провідник націоналістичної молоді Головінський. Прийнята була концепція Головінського.

Відразу після другої націоналістичної підготовчої конференції сталися зміни в крайовій команді УВО. На місце усуненого крайового команданта Сушка став призначений полк. Є. Коновальцем - Головінський, що згинув 1930 р. підступно застрелений польською поліцією.

Перші кроки було зроблено. Залишалося лише скликати конгрес і організаційно оформити революційно-підпільний націоналістичний рух.

Такий конгрес скликаний був у Відні в лютому 1929 року.

11. ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ /ОУН/.

=====

Перший Конгрес Українських Націоналістів у січні-лютому, 1929 року ліквідує стан розпорошення націоналістичних організацій і творить замість них одну під проводом полк. Є. Коновальця. В коротких точках, у рамках "Постанов" Перший Конгрес зібрав у т.зв. "Загальних означеннях" ідеологічні твердження українського націоналізму, що стали основою націоналістичного руху. "Загальні означення" торкаються таких ідеологічних питань, як:

- а/ генеза й визначення українського націоналізму,
- б/ органічне розуміння нації і її пов'язаність із націоналізмом,
- в/ основні рушійні прикмети нації,
- г/ ідея й ідеал нації,
- г/ суверенна держава як запорука росту нації,
- д/ практичні завдання українського націоналізму.

Виходячи з практичних завдань українського націоналізму, Конгрес ствердив, що:

"16. зав'язком та пересмником завдань українського націоналізму є покликана до життя Конгресом Українських Націоналістів - Організація Українських Націоналістів, побудована на засадах всеукраїнства, надпартійности й монократизму".

- У цій постанові підкреслено на той час дуже важливі моменти всеукраїнства, моменти соборности, надпартійности /ОУН не є ніякою партією, але політичною організацією, що стоїть вище від партій, бо здійснює не свої групові цілі, а цілі всього українського народу/ і, нарешті, монопартізму - тобто організаційної побудови на провідницькому принципі, яка в перших своїх починах потребувала виробити почуття дисциплінованости й довір'я до проводу в членів ОУН.

Крім "загальних означень", Конгрес виробив першу програму для новоствореної організації, яка, щоправда, не була детальною і фаховою, але давала змогу їй опертися на щось для протидії опортуністично-легальним партіям. Програма обіймала такі розділи:

- а/ державний устрій майбутньої Української Держави /демократичний/ ,
- б/ соціально-економічні постанови /вступні тези, аграрна політика, промислова політика, торговельна політика, фінансова політика, соціальна політика,
- в/ зовнішня політика,
- г/ військова політика,
- г/ культура й мистецтво,
- д/ шкільна політика,
- е/ релігійна політика.

В окремому розділі /9/ Конгрес визначив точніше завдання і мету ОУН. Там читаємо:

1. "Беручи ідею Української Самостійної Соборної Держави /УССД/ в підставу свого політичного діяння та не признаючи всіх тих міжнародних актів, умов і установ, що стан українського національно-державного розірвання створили та закріпили; Організація Українських Націоналістів ставить себе в категоричне противенство до всіх тих сил, своїх і чужих, які цьому становищу українських націоналістів активно чи пасивно протиставляться, та протидіятиме всяким політичним заходам одиниць і колективів, що будуть являтися відхиленням від повищих засад.

2. Не обмежуючися в своїй діяльності на той чи інший терен, але змагаючи до опанування української національної дійсности на всіх українських землях та на чужих теренах, заселених українцями, ОУН вестиме політику державництва без придавання їй партійного чи якогонебудь іншого суспільно-групового характеру та в прямій послідовности протиставляє її всім партійним і клясовим угрупованням з їх методами політичної праці.

3. Спираючись на творчі елементи українського громадянства та об'єднуючи коло українського національного ідеалу, ОУН ставить собі за завдання уздоровити внутрі нації відносини, викликати в українському народі державно-творчі зусилля, розгорнути українську національну силу на всю її ширину й таким чином забезпечити великій українській нації відповідне місце серед інших народів світу"

Перший Конгрес - це перемога концепції перманентної революції і заперечення концепції "роботи на дві руки". Паліїв і його група не брали участі в Конгресі через постанову крайових націоналістів.

Перед ОУН стали великі завдання. Вже було мало обмежитися до терористичних акцій чи ідеологічної праці в націоналістичних гуртках, - боротьба велася в ім'я побудови власної держави. Організований український націоналізм почав охоплювати не лише вузькі військові кола і молодь, але, як це видно з програмових постанов Першого Конгресу, - всі ділянки українського національного життя.

Скоординовані українські націоналісти приступили до роботи.

12. ПРАЦЯ ОУН ДО ВИБУХУ ІІ. СВІТОВОЇ ВІЙНИ. =====

Працю ОУН до вибуху другої світової війни /1.9.1939 р./ можна поділити на два періоди: а/ перший період - 1929-1934 рр. і б/ другий період - 1934-1939 рр.

Основну увагу в першому періоді ОУН надавала трьом речам:

- а/ організаційне оформлення членства й поширення організаційної сітки,
- б/ пропаганда зовнішня і внутрішня,

в/ вивчення методів боротьби.

Поширено базу роботи на дуже далекі терени. Клітини ОУН засновано майже у всіх місцевостях ЗУЗ, на Волині, на Буковині, створено перші організаційні клітини на Закарпатті. В основному організаційну сітку творено або поширювано на українських окупованих землях. На еміграції створено не революційні, але націоналістично-громадські організації, як Український Національний Союз у Франції, або Організація Державного Визволення України /ОДВУ/ в Америці. Поширюється кольпортаж "Розбудови Нації", першого офіціозу ОУН.

Змістом праці організаційних клітин на українських землях стало насамперед пропагандивне підтримування мас у патріотичній революційності. Щоб досягти цієї мети, застосовувалися всі методи й засоби УВО, студіювалася тактика активного й масивного опору, підтримувався культ героїки: зеленосвяточні маніфестації, панахиди, розкидування летючок, національні річниці, відзначення річниці Крут голодівою і т.п. Заощаджувані гроші йшли на допомогу українським політв'язням. Цей період був найкращим доказом того, що ОУН зуміла використовувати й застосовувати попередній досвід революційно-визвольного руху.

Зокрема важливе значення в ділянці пропаганди, внутрішньої і зовнішньої, мала акція активного опору. Націоналісти навчилися оцінювати свою акцію, вони знали, яке велике її пропагандивне значення:

- а/ внутрішньо вони мобілізували маси навколо революційної ОУН,
- б/ зовнішньо – вони представляли перед світом нездібність польської влади й непогодженість українського населення з зажерливим окупантом.

До таких акцій активного опору належали:

1.ІІ. Акція саботажу – палення маєтків польських колоністів /1930 р./. Акція спричинила реванш поляків у формі пацифікації, що опісля стала предметом обговорення за кордоном у пресі. Крім того, вона мала на меті активізувати село: з'являються перші звена ОУН на селі. Серед чужої суспільності створюється почуття небезпеки й непевності.

2. Протирадянські акції – друга акція /1929-1930 рр./ в зв'язку з готуванням процесу СВУ і СУМ; масові демонстрації перед радянським консульством і погром радянофільських, московських і комуністичних осередків /напр. редакцій/.

Третя акція /1933 р./ у зв'язку з штучним голодом на Україні полягала в нищенні большевицьких агентів і в атентаті бойовика ОУН Лемика на радянського консула у Львові.

Протирадянські акції звернули симпатії населення на ОУН, з другої сторони – причинилися до відступу радянофільства. В ділянці пропаганди вони представили світові справжнє становище України в підбольшевицькій дійсності.

3. Перша шкільна акція – проводилася в зв'язку з виданням польського закону про обмеження шкільництва. Ця акція притягла на фронт боротьби і саму шкільну молодь і батьків.

Велике пропагандивне значення, як уже згадано, мали протидії поляків на акції ОУН, а саме пацифікації і наглі суди.

З другого боку яскраво визначився поділ українців на два табори: революційний і легально-опортуністичний, який через свою пресу настирливо критикував дії ОУН, мовляв, вони тільки приносять нещастя для українського населення. Почалася боротьба за широкі народні маси.

Поділ українців на два табори ставав щораз виразнішим. Увесь український партійний світ ставав проти ОУН. З польської сторони робляться спроби налагодити співжиття між українцями і поляками, як тактичний момент висувається автономія. Головним ініціатором

цієї політики був Голуфко. Щоб не допустити до компромітації, ОУН застрелила Голуфка /1933 р./, і цим перервала хід цілої польської акції. Однак боротьба за впливи на широкі народні маси триває далі. ОУН здобуває симпатії населення шляхом акцій, партії - намагаються ці симпатії здобути через пресу, що критикує заходи Організації.

Цю внутрішню боротьбу на користь ОУН рішає - експропріаційна акція /1932 р./ ОУН на пошту в Городку Ягайлонським і наглий суд, що засудив на смерть двох бойовиків: Василя Біласа і Дмитра Данилишина /23.12.1932 р./. Геройська постава бойовиків /селянина й шевського челядника/ на наглому суді показала, що ідейний рівень Організації дуже високий. Ця постава й революційно-націоналістичний дух подолали настрої опортунізму. З цієї хвилини зросли симпатії, довір'я населення до ОУН. З хвилиною повішення бойовиків, коли по цілому краю відбувалися демонстрації і дзвонили дзвони з доручення ОУН, Організація здобула більшість.

Смерть героїв Біласа й Данилишина потягла за собою дві масові акції пасивного опору, а саме:

- а/ акція бойкоту польської монополії,
- б/ акція сипання могил в одну ніч по цілому краю в річницю смерті Біласа і Данилишина /23.12.1933 р./.

Крім праці на внутрішньому і зовнішньому пропагандивному фронті та акцій, ОУН вивчала методи революційної боротьби, зокрема методи поширювання впливів на робітництво й село. З цією метою проводилися перші експерименти.

- На робітничому відтинку - вивчалася методи зривання зборів і виведення мас на вулицю, демонстрації, особливо під час виборів. Там здобувалося робітництво й ремісничий елемент.

- На селянському відтинку - проведено перші спроби організації селянських симпатиків на Лемківщині, Бойківщині й Поділлі щодо селянських робітників, які змушені були жати за 19-ий сніп /вимога за 9-ий/.

Через селянські страйки дійшло до сутичок, бо поміщики пробували привозити інших робітників. У висліді настали репресії і часткова пацифікація Бережанської і Підгаєцької округ.

У відповідь на пацифікацію ОУН виконала атентат на міністра внутрішніх справ Польщі Перацького /1934 р./ Почалися масові арешти, в наслідок яких Провід ОУН із Провідником Степаном Бандерою був арештований.

На цьому закінчився перший період діяльності ОУН під польською окупацією.

б/ В зв'язку з новим станом у Галичині ОУН мусіла змінити основні форми своєї роботи. До цього спричинилися:

- 1/ ослаблення в Проводі Крайової Екзекутиви після арештів,
- 2/ створення уряду "міцної руки" в Польщі, який енергійно взявся ліквідувати весь революційно-політичний рух,
- 3/ договір УНДО з поляками т. зв. "нормалізації",
- 4/ наступ большевиків за допомогою т. зв. "людових фронтів".

Два великі удари по ОУН 1934 р., а саме арешт Крайової Екзекутиви і те, що архів ОУН, який був у руках члена ПУН Сеника, попав у руки чеської, а згодом польської поліції, спричинилися до звуження рамок діяльності Організації. Хоча загальні напрямні праці були ті самі, що й у попередньому періоді, однак сама праця була ослаблена. З Організації виключено чимало слабшого елемента, що попав випадково в ряди ОУН - проведено чистку. Організація, відмовившись від кількості, взяла настанову на якість.

Пропагандивні успіхи процесу ОУН, значення яких, безсумнівно, було в світі велике, звернули увагу поляків і вони, щоб підірвати

авторитет націоналістичного руху, почали контрпроцеси проти агентів в ОУН /Роман Барановський/. Польська агентура в ОУН діяла досить спритно завдяки деяким членам ПУН з-за кордону, вона старалася створити постійну опозицію метою якої було розкласти й здобути відомості про Організацію. Опозицію творилося шляхом критики Екзекутиви, мовляв, "ОУН дуже мало веде революційну роботу". Коли ці спроби поляків були викриті й агентів від впливу на ОУН усунули, почала творитися паралельна організація "ЗОВ", щоб відтягти революційний елемент від ОУН. Після трьох місяців зусиль ця організація завмерла, а головний її організатор був ліквідований.

Після тих подій Організація ніяких визначніших акцій не переставала. Зате звернуто було основну увагу на внутрішнє скріплення організаційної сітки, на політичний і ідеологічний вишкіл членства. Далі вивчалися проблеми й методи боротьби на робітничому й селянському відтинках, зокрема, щоб протидіяти комуністичним осередкам, які через т.зв. "людові фронти" намагалися охопити робітничий елемент /1936 р./ З цією метою проведено дві акції, що мали на меті організацію активного опору в формі страйків для охоплення робітничого й селянського елементів.

1. На робітничому відтинку - створено легальне робітниче товариство "Сила", опановане націоналістами повністю. Це товариство провело дві акції:

- а/ страйк лісових робітників, що був ведений як контракція до комуністичної спроби на Підгір'ї, вдався цілком,
- б/ акція саботажу проти власників тартаків, що не пішли на вимоги робітників.

2. На селянському відтинку - проведено акцію рілних страйків /1937 р./ на Поділлі.

Крім того, Організація провела цілий ряд дрібніших акцій, якими були:

- а/ голодовий страйк політв'язнів у зв'язку з запровадженням нового режиму, що обмежував права політв'язнів. Голодівка тривала 8 днів по тюрмах усієї Польщі.
- б/ бойкот Лугів, що пішли на співпрацю з поляками.

Великий ріст Організації і здобуття нею симпатій мас налякали ворогів України, зокрема червону Москву. Висланий Москвою агент Валух 23.5.1938 р. підступним способом виконав атентат на Провідника ОУН сл.п. полк. Євгена Коновальця в Роттердамі /Голляндія/. Завданням ворогів було знищити людину, яка мала найбільший авторитет і фактичну силу й обезголовити український революційний рух якраз напередодні II. світової війни.

Та всі ці удари ні в якому разі не зменшують росту ОУН, яка, не зважаючи на всі спроби окупантів знищити її, активізує маси й переймає керму визвольної боротьби в свої руки. Найкращим доказом цього є факт, що напередодні II. світової війни майже всі українські скупчення на ЗУЗ були охоплені підпільними клітинами ОУН.

Міжнародна політична ситуація загострювалася. Наближалася війна. Після Австрії, Судетів - на черзі в планах Гітлера стала Чехословаччина. Для Закарпаття настав шанс будувати своє самостійне життя. Націоналістичний рух, який тут діяв здавна, але слабо, вирішив використати сприятливу політичну ситуацію, хоча рівень національної свідомості був тут досить низький /москофіли/. Після відірвання Словаччини від ЧСР - Закарпаття проголошує Самостійну Карпатську Україну /15.3.1939 р./ Зібрався перший парламента, усталено столицю в Хусті, видано перший державний закон. Твориться за ініціативою військової референтури ОУН - закарпатське військо "Карпатська Січ", налагоджується державне життя, зростає ентузіазм карпатсько-українського населення і національна його гордість. Серед українців інших земель вирінає думка, що Карпатська Україна є першим зав'язком відродження Української Самостійної Соборної Держави. Однак фальшиві союзники молодій державі /Німеччина/ ціною її здобувають собі союзників для дальших своїх планів.

Починається наступ мадярів на Карпатську Україну. Проти переважаючої сили ворога стає молода "Січ", заповнена юними сміливцями, які прийшли через кордон, щоб оборонити цей зав'язок Української Держави. Через нестачання в час зброї, закупленої Організацією у чехів /вина орг. реф. ПУН Барановського/, "Січ" відступає. До боротьби дійшло на Красному Полі, яке стало для Хусту тим, чим колись Крути для Києва. Після героїчної боротьби Карпатська Україна опиняється під окупацією нового ворога – мадярів. Загинули там полк. Михайло-Гузар-Колодзінський, шеф оперативного штабу "Січ" й Зенон Коссак – крайовий військовий референт ОУН.

1.9.1939 р. вибухає друга світова війна.

13. ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА * СТАНОВИЩЕ НА УКРАЇНІ

=====

На тлі великого росту німецької експансії – її імперіялістичних цілей скріплення фашистського режиму, з одного боку, а з другого – оборонної політики Британської імперії – гостро визначилися антагонізми між цими двома світами. Ці антагонізми збільшилися з хвилиною, коли Гітлер свою агресію скерував на терени англійського політичного й економічного впливу. Рівновага Європи була захитана, конфлікт нарісав і, нарешті, вибухнув воєнною пожежею /1.9.1939 р./. Отже II-га світова війна вибухнула у зв'язку з імперіялістичними цілями передусім Німеччини, за здобуття нових теренів експансії, та ринків збуту між імперіялізмами. Не лишаючись по заду в цьому змагу імперіялістичних сил, дуже спритно в конфлікт втручається Москва, щоб і для себе здобути, або, як говорилося, "визволити" нові терени.

В наслідок перших воєнних подій повалилася польська держава, що перед тим багато галасувала про свою силу, геополітичний засяг "од можа до можа" і т.п. Перші 17 днів II. світової війни принесли радикальні зміни в політичному стані українських земель. Через окупацію Полісся, Волині, Галичини, Буковини й Басарабії націоналістичний актив цих земель включився в один протимосковський фронт боротьби.

Внутрішньо-український стан після першої воєнної хуртовини, яка пронеслася над Україною, можна окреслити так:

- а/ всі українські землі, крім Закарпаття, опинилися під одним окупантом – ССРСР, що сприяло внутрішньому скріпленню українського елементу,
- б/ гострі заходи большевиків на ЗУЗ спричинилися до самоликвідації українських партій,
- в/ єдиною силою, діючою на теренах України, залишилася ОУН,
- г/ з польських тюрем вийшов революційний актив, що посилив діяльність Організації в Краю і за кордоном.

Вже в перші дні війни ОУН провела цілий ряд акцій, що мали на меті прискорити упадок Польщі /висадження мостів, агітація серед українців у польському війську, щоб верталися додому й дезертирувало і т.п./. В зв'язку з новою ситуацією перед ОУН відкрилися широкі перспективи праці на всіх землях України. Перед Організацією постали такі завдання:

- а/ пристосувати методи праці до нових умов,
- б/ поширити сітку на СУЗ,
- в/ поглибити підпільну роботу.

Центром усіх дій Організації стала тепер Волинь. Частина членів ОУН, що 1939 р. пішла на еміграцію, повертається, щоб зміцнити роботу в Краю. Творються підпільні озброєні боївки й малі лісові партизанські відділи, зформовані на швидку ще в перші дні війни.

Дуже важливим фактом було те, що постав перший контакт із українцями СУЗ. Перші зустрічі виявили однак величезну різницю

в ментальності українців СУЗ і ЗУЗ. Це було причиною того, що Провід студіює:

- а/ проблематику большевизму й засобів боротьби з ним,
- б/ психологічні відмінності між українцями різних земель.

Організація ясно здавала собі справу з того, що ці питання є найважливіші з усіх, які стоять перед нею, бо даліше ставлення праці без їх розв'язання було б неможливе.

14. РОЗКОЛ В ОУН.

=====

Як уже було згадано вище, в рядах Організації опинився різний елемент, який декларував себе націоналістичним. ОУН стала виключати цей елемент із своїх рядів, почавши вже від першої сутички з цим табором 1928 р., коли постало питання про характер націоналістичної організації – підпільної чи легальної /Сушко, Паліїв/. Після перемоги концепції перманентної революції, після великого зростання ОУН на ЗУЗ цей елемент непомітно для ока знову просочився до ОУН. Це стало особливо можливим після тієї катастрофи, коли Крайова Екзекутива з Провідником Степаном Бандерою опинилася в польській тюрмі. Смерть полк. Євгена Коновальця дала змогу цьому елементові опанувати найвищу клітину ОУН – Провід Українських Націоналістів /ПУН/ і впливати звідтам на хід дій Організації. Цей процес став тим загрозливішим для руху, що до складу ПУН входили одиниці, які дуже темно зарисовувалися в історії ОУН /як Сеник, що затратив архів ОУН/. Для забезпечення своєї влади, вони склмкали в серпні 1939 р. т. зв. "II. Великий Збір ОУН", на якому висунули кандидатуру полк. А. Мельника на пост "вождя Організації". Збір був скликаний незгідно з вимогами припису устрою ОУН, і в ньому не брала участі передбачена кількість уповноважених членів Великого Збору, зокрема в Краю. Причини вибору полк. А. Мельника на пост "вождя" ОУН були такі:

- а/ полк. А.Мельник як людина, що легко підпадала під вплив інших, міг бути легко керований такими людьми, як Сеник і Барановський,
- б/ полк. А.Мельник був більш симпатичний емігрантському націоналістичному елементу, що не думав категоріями безпосередньої революційної боротьби.

Таким чином ПУН опинився цілком під впливом непевного елементу. Це стало тлом для дальших подій в середині ОУН.

Під час боротьби німців із поляками вийшов з тюрем провідний актив Організації. Після того, коли біля Сянока переловили тайні документи польської поліції, вияснилося багато справ. На підставі документів, які передано було для ствердження верифікаційної комісії під проводом адвоката д-ра Шухевича, виязилося, що член ПУН Ярослав Барановський був польським агентом. Те саме стверджувало щодо головної зв'язкової Іскри та, певно, і щодо Сеника. Це стало безпосередньою причиною розколу.

Далеко глибшою причиною розколу був відступ від основних позицій революційного руху, в зв'язку з витвореною ситуацією політичною. До ПУН висунуено було домагання, щоб політична робота ОУН ішла на основі власних плянів, а не на основі договорення з німцями. Була представлена на розгляд ПУН пропозиція творити революційний осередок на боці аліантів /у Франції/, що мав би зформувати український військовий легіон, і другий підпільний, на стороні німців. Одначе Мельник визнав за ризиковне йти проти Німеччини, не погодився і на другий проєкт, мало того, були навіть натяки на ліквідацію ОУН на ЗУЗ, мовляв, "треба щадити сили".

На конференції в Кракові 1940 р. до Мельника висунуто було домагання усунути з ПУН непевних людей, що працювали колись на користь поляків, Сеника й Барановського, подано також відповідний

доказовий матеріал. Мельник спочатку погодився на ці домагання, але згодом, під впливом нашепту людей, які висунули його на пост "вождя ОУН" в 1939 р., відкинув домагання Краю. Робилося ще кілька спроб домовитися з Мельником, однак це до нічого не довело.

За наявності такого стану на конференції представників Краю 10.11.1940 р. створений був Тимчасовий Революційний Провід /РП/ ОУН на чолі з Степаном Бандерою, метою якого було керувати ОУН до скликання правосильного II-го Великого Збору ОУН. Революційний Провід обійняв працю.

15. II. ВЕЛИКИЙ ЗБІР ОУН у БЕРЕЗНІ 1941 Р.

=====

Великий розмах революційної боротьби ОУН, нове міжнародне становище, перспективи близького большевицько-німецького конфлікту і, нарешті, положення внутрішніх справ Організації стали причиною скликання II-го Великого Збору ОУН. Вже від часу створення РП почала діяти окрема Головна Комісія підготовки цього II-го ВЗ ОУН, яка в березні 1941 р. скликала II. ВЗ ОУН. На II-ий ВЗ ОУН прибуло 68 представників /в тому числі 16 з українських земель під московською окупацією/. В програму нарад II. ВЗ ОУН входили:

- а/ розроблення програмових постанов,
- б/ розроблення політичних постанов, в яких стверджено, що:
 1. "одиноким шляхом до досягнення наших цілей є Українська Національна Революція в московській імперії - ССРСР, в парі з визвольною боротьбою поневолених Москвою народів під гаслом "Свобода народам і людині",
 2. революційний засяг дії ОУН в зв'язку зі злученням земель України значно поширився,
 3. "ОУН змагатиме до опанування своїми впливами цілості суспільного життя. ОУН буде провадити свої акції на всіх теренах і всіх клітинах та установах суспільного життя"...
- в/ розроблення військових постанов,
- г/ розроблення виховно-вишкільних напрямних,
- ґ/ розроблення пропагандивних напрямних.

Окремо II. ВЗ займався питанням в справі диверсії полк. Мельника. В окремому розділі, присвяченому цьому питанню, II. ВЗ ОУН схвалив такі постанови:

- а/ дав аналізу процесу розколу й його принципи,
- б/ схвалив працю Революційного Проводу,
- в/ звернувся закликом до всіх націоналістів, яких група А. Мельника втягнула в диверсію проти ОУН, зірвати з нею, підпорядкуватися Проводові ОУН та стати в карні ряди революційно-визвольного руху під проводом Степана Бандери.

На підставі нового устрою ОУН - II. ВЗ ОУН вибрав новий провід ОУН зі Степаном Бандерою на чолі й відібрав від провідника присягу.

II. ВЗ ОУН, що відбувся в березні 1941 р., є завершенням першого етапу праці Організації і переходом до другого. Після скріплення своїх внутрішніх сил з одної сторони й після перемоги над усякими опортуністичними партіями, здобувши собі повністю довір'я і симпатії широких народних мас, ОУН лишилася в Краю як одинока реальна сила. Вже в Постановах II. ВЗ ОУН бачимо, що засяг дії ОУН поширився і з вузьких рамок Організації, його Постанови розраховані на мобілізацію широких народних мас для виконання основних завдань українського народу, для його боротьби проти імперіялізмів, за побудову УССД, за новий лад під гаслом "Свобода народам і людині".

16. БОРОТЬБА НА СУЗ.

=====

Поразка армії УНР, відступ її за кордон України та інтернування в таборах чужих держав не означали, що боротьба на Україні закінчена. В 1921-22 роках існування советської влади в формі накинутаго Україні Рвднаркому й ВУЦВК було дуже умовним. Україна падала. Селянство, зустрівшись віч-на-віч із большевицькою практикою "продразверстки", тобто конфіскації всіх запасів збіжжя й худоби для потреб червоної Москви, із нечуваним раніше голодом по селах, із системою гострого терору, - відповіло підтримкою партизанської антибольшевицької боротьби. Різного роду повстанські групи, здебільшого самостійницькі, не маючи єдиного координаційного центру /велика організація була розгромлена в 1921 р., коли большевики розстріляли Г. Чупринку/, рейдували по всій Україні. Адміністративний апарат окупанта, чекісти, советська поліція т.зв. "міліція", "комітети незаможних селян", складені з найнесвідоміших спролетаризованих селян, не кажучи вже про комуністичні клітини /ячейки/, ніколи не знали, що їх чекає найближчої ночі. На урядовий терор повстанці відповідали посиленням терором, нищачи комуністів і міліцію. Не допомагало переведення з Сибіру, з Далекого Сходу цілих червоних, регулярних дивізій для боротьби з повстанським рухом на Україні. Українська молодь, покликана до червоної армії, йшла в ліс, у партизанські загони або в дезертири. Раковський, голова Раднаркому УССР, відкрито заявив: "червона армія на Україні стає резервуаром політичного бандитизму". В такому стані большевики боротьбою українського населення змушені були до відступу - іншого виходу в них не лишилося.

Відступ йшов на Україні в двох напрямках - у ділянці економічній і в ділянці національно-культурного будівництва.

В ділянці народного господарства він виявився в запровадженні, як і в усій імперії т.зв. нової економічної політики /НЕП/ із заміною хлібних конфіскацій /т.зв. "продразверстки"/ податком, із можливістю брати у оренду вільну землю та користатися найманою працею, отже з можливістю обмеженого росту міцних господарств, із вільнішими умовами розвитку ремісничих, кооперативних, дрібно-приватних торговельних підприємств, із віддачею в оренду менших фабрик приватним особам. Стабілізація валюти /запровадження т.зв. червінця/ і надання широкої ініціативи в економічній діяльності на селі й у місті дали можливість на Україні широко розгорнути небачену до тих часів мережу українських кооперативних, промислових, торговельних, банківських організацій. Останні перебирали традицію української кооперації 1917-21 років, діяльність якої ще чекає на свого дослідника. Досить сказати, що в умовах безнастанної війни 1918-21 років лише українська кооперація підтримувала господарське життя, не зважаючи на постійні грабунки окупантів. В обставинах непу українська кооперація швидко розгорнула працю, за надзвичайно короткий час піднесла життєвий рівень населення, до якого після ліквідації НЕП-у Україна досі не піднялася.

В ділянці національно-культурницького будівництва в 1922-23 роках окупант змушений був перейти до дуже складної політики т.зв. "українізації". Політика большевицького періоду війни 1918-21 років мала виразно русифікаційний характер. Вияви культурного українського життя розглядалися як "буржуазна контрреволюція", і лише неможливість опанувати всі ділянки перешкоджала большевикам ліквідувати працю створених національною революцією шкіл, нечисленних театрів, "Просвіт" і організованої в часи Української Держави Всеукраїнської Академії Наук. Нове, що кожного разу приносила советська окупація під маскою "інтернаціонального, пролетарського", мала виразний московський характер. Книжки українською мовою в державних видавництвах не виходили. Робилася в 1920-22 роках спроба переставити всю культурну роботу на т.зв. "пролеткультів", яка однак рішуче провалилася. Далі КП/б/У, щоб приректи українство на занепад, в писаннях секретаря ЦК Лебеда висунула теорію т.зв. боротьби двох культур /підтримуваної владою

російською і переслідуваної, "петлюрівської", української/. Але згадана вище неможливість утриматися на Україні, що палала вогнем повстанської боротьби цілих районів і округ, примусила большевиків до зміни політики.

З одного боку створення в 1923 р. Союзу Советських Соціалістичних Республік із включенням до нього Української Советської Соціалістичної Республіки ліквідувало тінь позірної самостійності большевизованої України й дало привід пізніше /1933-1937 рр./ остаточно ліквідувати ті установи, що в УССР функціонували відносно самостійно.

Але поряд із тим у 1922-23 рр. большевики, змушені до поступок, схвалили допустити в советський апарат і вербувати в партію більше людей з українського населення. В наслідок цього туди влилися численні кадри з колишніх лівих українських партій, особливо з "боротьбістів" /лівих с-р/ і укапів /пізніше 1933-37 роках вони всі були знищені або заслани/. Далі почалося переведення праці адміністративного, господарського й культурно-освітнього апарату, шкіл і наукових інституцій на українську мову: для цього створена була мережа обов'язкових курсів української мови при всіх установах. З'явилися численні видавництва, як Державне В-во України, Книгоспілка, "Рух" та інші, які стали випускати мільйоновими тиражами підручники для шкіл від початкових до високих, твори старих і сучасних письменників, переклади творів світової літератури. Протягом 3-4 років УССР вкрилася мережею дуже добре поставлених українських театрів; стали з'являтися українські фільми. Натиск цього "українізаційного" руху в один час був настільки міцний, що навіть для війська видавалася газета "Червона Армія" і були українізовані школи підстаршин і старшин для Української Військової Округи.

Треба врахувати історичний розвиток України 19-20 століття, треба пам'ятати, що від кінця 18-го століття Україна позбавлена була школи і - фактично увесь час - преси рідною мовою, щоб зрозуміти, яке велике значення мав процес, означуваний безглуздим терміном "українізації" України. Він дав, всупереч большевицьким тенденціям, можливості для просякнення в маси всьому тому, що збувалося до життя в недовгі роки Національної Революції.

Особливо інтенсивно розгорнулася робота Всеукраїнської Академії Наук коло впорядкування і видання численних українських словників /крім загального, понад 30 термінологічних з різних галузей/, коло створення опрацьованого спільними зусиллями вчених з різних земель України правопису, видання пам'яток нашого давнього письменства і т.д.

Могутній ріст української науки, українського мистецтва, кооперації, сільського господарства захопив своєю потужністю і багатьох представників молодого покоління, що під час війни були на стороні советів і належали до комуністичної партії. В ділянці економіки виступає із працями про колоніальне становище УССР Михайло Волобуїв. Історики, під виглядом марксистських розвідок, опрацьовують різні ділянки з минулого України /М.Яворський, М.Слабченко, О.Гермайзе, Н.Мірза-Авак'янц, і інші учні М. Грушевського і Д.Багалія/. Але особливо виразно виступила ця молодша генерація в літературі, зосередившись навколо Миколи Хвильового /Фітільова/ й створили групу "Вапліте" /1925-1927 рр./ Талановитий прозаїк і публіцист, спочатку захоплений романтикою соціалістичної революції, усвідомлює становище України й у ряді статей і художніх творів гостро виступає проти завуальованого імперіялізму червоної Москви. Вимагаючи від сучасників високомистецьких творів, гідних репрезентувати Україну перед світом, він виразно підкреслює потребу самостійної української духовости, вимагає орієнтації на Європу, а не на Москву /гасло "Геть від Москви"/, вважаючи Москву "центром всесоюзного міщанства", новим "собирателем землі руської" і підкреслюючи імперіялістично-гнобительський характер політики компартії. Ці погляди Хвильового поділяли не тільки такі його однодумці, як талановитий драматург М. Куліш і керівник найкращого українського театру 20 ст. "Березоля" Л. Курбас, а й численні представники інших груп у літературі, напр. неокласики на чолі з М. Зеровим, київська група "Марс",

науковці, студенти, вчителі...

У 1926 р. з ініціативи Сталіна, який у листі до секретаря ЦК КП/б/У Л. Кагановича гостро засудив Хвильового за його виступ проти Москви, розгортається пляномірно ведена боротьба проти хвильовизму-шумськізму /Шумський, народній комісар освіти, підтримував Хвильового й Волобуєва/, проти Академії Наук, проти самостійницького напрямку в літературі й мистецтві /група Бойчука/. Намагаючись зберегти можливості для дальшої праці, Хвильовий і ваплітняни оголошують "покаяні" листи, але в інших, обережніших, формах продовжують свою працю.

Боротьба на національному фронті особливо загострилася, коли червона Москва, зміцнена перепочинком непу, в кінці 20-ох років, починає ліквідувати НЕП і побачивши гостру небезпеку від потужного росту націоналістичних настроїв у республіках поневолених народів, бере неприховано централістичний курс, оголосивши т.зв. "місцевий націоналізм" головною небезпекою.

Зима 1929-30 років з реалізацією нової політики "ліквідації куркуля на базі суцільної колективізації" приносить страшний погром українського заможного й середнього селянства. Масові арешти й вислання на Урал, на Біле море й у Сибір сотень тисяч найкращих українських хліборобів, відібрання всього майна протягом кількох годин, викидання з хати на сніг малих дітей і жінок чорною хвилею проноситься по Україні, викликаючи гостре незадоволення населення. Починаються відплатні терористичні акти, поголівне різання худоби, підпали конфіскованого майна. Селяни, силоміць загнані в колгоспи, не виконують згори - недовиконання накреслених урядом хлібоздач досягає колосальних цифр. В Донецькому басейні і в інших промислових районах раз-у-раз відбуваються акти саботажу. В ряді районів, - як свідчать ті, хто був у ті часи в советських тюрмах і мав нагоду тісніше зв'язатися з арештованими - готуються до збройних повстань.

Тоді червона Москва вдається до сатанського плану голодом виморити непокірливу Україну.

Відібравши хліб з осені 1932 р., й пообіцявши постачити збіжжя на весну 1933 року, Москва прирєкла на голодну смерть українське село. Сталася нечувана в історії України катастрофа, коли близько 7 з половиною мільйонів селян померло з голоду, тоді як в РСФСР голоду зовсім не було, а український хліб пішов на світовий ринок по демпінгованих цінах. Штучний голод і дальший терор на селі в наступні роки супроводився найгострішими чистками адміністративного й партійного апарату і розгромом на культурному фронті.

В осені 1929 року совети стали готувати великий процес обвинувачених у націоналізмі. Весною 1930 року на лаву підсудних у Харкові сіло близько 45 видатних українських діячів з інтелігенції старшої і молодшої генерації, обвинувачених в приналежності до Спілки Визволення України й Спілки Української Молоді.

Між ними були вчені, педагоги, письменники, кооператори: академік Сергій Єфремов, А.Ніковський, проф.В.Ганцов, В.Голоскевич, проф.Черняхівський, проф. М.Слабченко, проф.О.Гермайзе, Чеховський, М.Івченко, Людмила Старицька-Черняхівська, В.Дурдунківський, д-р.Холодний, керівник СУМ М.Павлушков, Матушевський, Слабченко-син та інші. Поряд із цим відкритим процесом, де були поставлені прирєчені на загибель люди, що готові були визнати приписані їм більшовиками, в підвалах НКВД провадилася розправа над активними борцями проти окупантів. На затвердження центральної влади щодня йшло там багато смертних присудів, що в перші місяці 1930 року всі службовці столичного телеграфу були відіслані в відпустку і замість них поставлені військові, від яких легше було вимагати збереження таємниці. Наступні роки принесли розкриття осередків антисовєтської діяльності НЦ - нац. центру /коли вислали в Москву на життя під домашнім арештом проф. Мих. Грушевського/, УВО та інші про яких вже не згадували в пресі, ліквідуючи здебільшого мовчки.

Дальша хвиля репресій проти самостійницького руху збігалася з найтяжчими місяцями штучного голоду 1933 р.

В січні 1933 р. Пленум ЦК ВКП/б/ схвалив резолюцію про потребу посиленої боротьби з націоналізмом на Україні й в інших республіках. На Україну з спеціальними повноваженнями прибули секретар ЦК П.Постишев і чекіст В.Балицький. В той час, як мільйонами гинули з голоду селяни, тюрми були набиті людьми, які здавалися небезпечними, як націоналісти.

Зайшов ряд змін в советському уряді на Україні. Зацьковані за свій "націоналістичний ухил", був усунений з посту наркома освіти й влітку застрелився старий більшовик Микола Скрипник, який багато сприяв українській праці, думаючи, що можна сполучити розквіт української культури з колоніальною залежністю УССР від Москви. Почався розгом письменників, відомих своїми антимосковськими переконаннями. Вражений голодом, терором і остаточно розчарований 13. травня, 1933 р. застрелився Микола Хвильовий, своїм пострілом підкреслюючи, що доба соціалістичних ілюзій для українських самостійників скінчилася.

Розгорнулася "чистка" наукових і культурних інституцій, насамперед ВУАН, театрів /"Березіль"/, шкіл, видавництв. Нашвидку був схвалений русифікований, "очищений від націоналістичних впливів" правопис, скерований на те, щоб культурно відірвати Східні Землі від Західних. Заборонені були сотні книжок, що являли собою досягнення наукової і освітньої праці попереднього десятиліття.

Репресії і чистки 1933-34 рр., а пізніше 1937-38 рр. охопили всі групи громадянства. Українська Автокефальна Православна Церква була цілком позбавлена змоги існувати в наслідок терору проти духівництва й вірних, Всеукраїнська Академія Наук, після ряду чисток, була перетворена на Академію Наук УССР, фактично філія всесоюзної, тобто московської Академії. Високі школи, за винятком небагатьох, після арештів і заслань численних професорів, були знову в значній мірі русифіковані й підпорядковані Москві. Середні школи уніфіковані на зразок російських і великою мірою також русифіковані. Зазнали великих втрат українські театри, музеї, хоріві ансамблі, картинні галерії і художні інститути. Русифіковано по суті справи адміністративний апарат. Українська мова лишилася для декоруму.

Недовіря до України спричинене було, очевидно, розмірами руху опору, про який у сьогодшніх умовах іще важко говорити докладно. Щось висвітлено вже на еміграції, характер діяльності організацій молоді як Українська Національна Революційна Партія - група, заснована 1937 р. в Харкові, Національно-Визвольна Партія, заснована в Лубнях, Революційна Терористична Організація, що діяла в Люботині, Націоналістична Організація Харківського Педагогічного Інституту та інші.

Страшного розгрому зазнали численні кооперативні організації, що довго плекали традиції українського кооперативного руху часів Національної Революції.

В роках 1933-37 жертвою терору стали понад 100 найвизначніших українських письменників, як М.Куліш, М.Яловий, О.Досвітній, М.Йогансен, В.Вражливий, О.Влизько, Д.Фальківський, А.Крушельницький, Г.Косинка, Є.Плужник, В.Підмогильний, В.Антоєнко-Давидович, О.Слісаренко, Г.Єнік, Г.Коцюба, М.Зеров, П.Филипович, М.Драй-Хмара, М.Ірчан, В.Бобинський, А.Панів, численні малярі між ними Бойчук, Падалка, Кобринський, славетний режисер Лесь Курбас, вчені М.Слабченко, О.Гермайзе, В.Ганцова, О.Синявський, Сергій Єфремов, Г.Голоскевич, Н.Мірза-Авакіянц, К.Німчинов, В.Ткаченко, М.Плевако, й багато інших.

Крім кооператорів, лікарів, інженерів, дуже багато агрономів та вчителів, терор був скерований - особливо під час т. зв. "єжовщини" 1937-38 рр. і проти, здавалося б, найбільш надійних представників більшовицького окупаційного режиму: жертвою арештів, заслань і розстрілів ставали яничари, вірні слуги окупаційного режиму Якір, Федько, Дубовий, Примаков, Балицький, Затонський, Любченко, Попов, Хвиля, Чубар, Косіор, Петровський, Грінько, Полоз, Пятаков, Хатаєвич, Кулик, Микитенко, Коряк і багато інших. Досить сказати, що сьогодні, за винятком Кагановича на видатних

постах немає ні одного високого урядовця з тих, що діяли до 1933 року на Україні.

Навіть "єжовщина", що лютувала незадовго до війни /1937-38 роках/ не могла зломити сили опору большевицькій окупації. Доказом є події років другої світової війни, коли вже з перших місяців большевики стали розстрілювати за націоналізм, а наступні роки виявили багато сил, що чекали лише можливості виступити проти окупанта. Важко судити сьогодні докладно про дійсний стан під большевицькою окупацією, але нагінка за симпатії до націоналізму, за підкреслення специфічних рис української духовості, безнастанні нові й нові вимоги й критика, скеровані советськими окупантами проти письменників, науковців-істориків, мовознавців, економістів, свідчать, що українська підсоветська громадськість далеко не задовольняє вимог Москви й що лише наступні великі події виявлять у повному обсязі сили, які чекають в Україні на визволення з-під чужинецького ярма.

V. В БОРОТЬБІ ПРОТИ ІМПЕРІЯЛІЗМІВ

=====

17. Акт відновлення української державности

/30.6.1941 р./

Ще під час нарад ІІ. ВЗ ОУН було видно, що наближається новий збройний конфлікт між Німеччиною і ССР. Політичне напруження між обома імперіялізмами посилювалося і воєнна нервозність зростала з дня на день. Наближалася нова воєнна хуртовина, яка несла на Україну нову зміну внутрішньо-політичної ситуації. Відповідно до цього треба було встановити новий план праці ОУН. В зв'язку з цим стали висилати окремі групи членів з еміграції до Краю, щоб посилити діяльність сітки, зокрема в південних землях. Вони мали підготувати ґрунт для дальших дій ОУН згідно з планом. Організація перейшла до нових метод, заборонялося маніфестувати свою присутність, ішла інтенсивна підпільна підготовка, на Волині творився осередок підпільного руху - тут же формовано перші збройні боївки на випадок війни й груповано пропагандивні похідні групи, які мали йти на СУЗ. Припускалося, що німецькі цілі на Україні не будуть кращими від большевизму, про це свідчила роля Карпатської України. ОУН виходила з таких тверджень:

а/ зважаючи на те, що німці не зможуть опанувати окупованих просторів Європи, вони втягатимуть до боротьби за свої цілі поневолені народи,

б/ не чекаючи на ініціативу німців, треба проголосити на українських землях самостійність і тим зашахувати німців,

в/ німці - добрі військовики, але погані політики.

Щоб захопити зненацька німців цим планом, Провід ОУН в день вибуху війни 22.червня 1941 року скликав конференцію представників різних українських політичних угруповань, крім мельниківців, які не прийшли, в Кракові. На конференції вирішено було перевести цей план в життя вже у Львові.

30. червня 1941 року у Львові відбулися великі маніфестаційні народні збори, на яких проголошено Акт Відновлення Української Державности й покликано до життя Тимчасовий Уряд України на чолі з Стецьком-Карбовичем. Відгомін на цей Акт прокотився по цілій Україні: заговорила перша українська радіовисильня ім. Євгена Коновальця у Львові, влаштовані були масові маніфестації по містах і селах України: у Львові, Станиславові, Тернополі, Стрию, Житомирі, Бердичеві, Рівному й т.п. Акт 30.6.1941 року мав не тільки внутрішньо-пропагандивне значення, але показував цілому світові, що українці, не зважаючи на німецьку силу, хочуть будувати власне самостійне державне життя.

З другої сторони, Акт 30 червня 1941 р. викликав дезорієнтацію серед німців. Нацистська партія була вражена несподіванкою і не могла рішитися на ліквідацію Тимчасового Уряду, ні на про-

довження його праці. Від нього вимагали, щоб він оголосив недійсним Акт 30. червня, а коли це ні до чого не довело, уряд арештували. Це ставлення німців до революційно-визвольного руху довело, що вони прийшли на Україну не з метою "визволити", а для нового імперіялістичного поневолення.

Від акту відновлення української державности починається нова в історії українського визвольного руху доба тотальної, нещадної боротьби всього українського народу проти всіх імперіялізмів, які зазіхали на волю України.

18. ПРАЦЯ ОУН ПІД НІМЕЦЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ ДО 1943 Р. =====

Було ясно, що ворог всіма силами намагатиметься політично й економічно цілком підкорити собі терени України. З другої сторони, політичне становище створювало придатні умови для пропагандивного скріплення українського націоналістичного фронту, зокрема для поширення організаційної сітки ОУН на Центральні й Східні Землі України. З цією метою, як вище згадано, з волинської централі в Рівному відходять похідні групи під проводом Дмитра-Мирона-Орлика. Незабаром північний /Київ, Чернігівщина/, південний /Подільщина, Вінниччина/ і східний /Полтавщина, Харківщина/ відтинки праці похідних груп були повністю опановані. Провідники похідних частин вивчали нові умови праці, формуючи перші підпільні клітини ОУН на СУЗ. До Проводу приходили нові люди, нові сили з місцевих, вносячи в ряди Організації нову атмосферу праці, новий дух.

19. вересня 1941 р. в день Києва, відбулася Перша Конференція ОУН СД, яка зважила нову складну політичну ситуацію і рішила перейти до нових форм підпільної боротьби, а в зв'язку з тактикою німців – до можливої боротьби на два фронти: протибольшевицький і протинімецький. Вирішено протиставитися всяким заходам німців, організувати українське життя в т.зв. "Комітетах", які були фактичним замиленням очей, бо під покрешкою "приятні й увічливості" йшло жажливе поневолення і експлуатація України. З тактичних мотивів, для відрізнєння від групи Мельника, що, надуживаючи назвою ОУН, пішла на співпрацю з німцями, вирішили до назви ОУН додати СД /самостійників-державників/. Це мало зокрема велике значення на нових теренах праці – на СУЗ. Пропагандивна апаратура працювала "на повну пару" видаючи листівки, заклики, підпільну пресу з органом ОУН "Ідея і Чин", роз'яснюючи нашу програму й справжнє обличчя окупанта. Таким чином постає фронт боротьби проти окупанта, спочатку на пропагандивному відтинку.

Кінець 1941 р. був періодом посиленої організаційної і пропагандивної праці на нових теренах. У цій "піонерській" праці втратив своє життя сл.п. Микола Лемик на східному відтинку революційно-підпільного фронту – в Миргороді на Харківщині /25-го жовтня, 1941 р./. Під час дискусій у студійній праці над підбольшевицькою дійсністю й пропагандивною тактикою на СУЗ постала розбіжність поглядів. Були думки поборовання большевизації в соціалній ділянці через уподібнення до соціалізму, зокрема на відтинку сільського господарства. Кілька членів похідних груп /Міtringа, Левицький, Ривак/ стояли на позиції повної соціалізації сільського господарства, однак більшість твердила, що такий підхід неправильний, і вирішили боротися проти колгоспів і радгоспів, як форм шкідливих і непритаманних українській психіці.

В квітні 1942 р. відбулася II. Конференція ОУН СД, яка уточнила погляди першої Конференції і підсумувала досвід похідних груп. Конференція, розглянувши політичне становище на Україні схвалила постанови й напрямні дальшої праці, зокрема на СУЗ:

"На Середніх і Східніх Українських Землях ми свою революційно-політичну роботу скеровуємо на:

а/ організування провідного активу, як керівної всеукраїнської політичної творчої сили,

- б/ творення організаційної сітки, що провадитиме політичну боротьбу на всіх ділянках,
- в/ політичне вироблення провідних кадрів,
- г/ опановання виховання молоді,
- г/ політичне активізування всіх здорових сил міста й села."

Подавши критику большевицького й німецького господарства, як експлуаторського Конференція в соціяльній програмі зайняла таке становище:

"творимо власні форми господарського життя, які дадуть повні можливості для розвитку суспільної і приватної ініціативи..."

Початок 1942 року проходив під кутом дальшого розбудовання організаційної сітки на СУЗ, її внутрішнього скріплення. Націоналістична пропаганда стала на ґрунті постанов ІІ. Конференції ОУН СД набирати дедалі глибшого внутрішнього змісту й бути більше ударною. В ім'я цієї боротьби поклали свої голови Дмитро Мирон-Орлик, Крайовий Провідник СУЗ, що загинув на вулиці Києва, й Іван Легенда-Климов, член Проводу ОУН, замордований гестапівцями у Львові.

Подвійний німецько-большевицький наступ створював дуже важкі умовини для поширення української державної думки. Справу робив трудною ще й той факт, що обидва окупанти в 1941-42 рр., являли велику військову силу. Масові розстріли й арешти під Звягелем, у Києві, під Чортковом, у Рівному, у Львові й Кременчуку не перешкодили однак Організації будувати політичну силу на всіх землях України.

Німецький терор шалів і розростався щораз більше. Виринула потреба скріпити революційно-підпільний фронт широкими народними масами й перейти від пропагандивної до збройного чину. Ця проблема й стала основною точкою нарад.

ІІІ. Конференція ОУН СД /17-21 лютого 1943 р./. Конференція піддала ґрунтовній аналізі:

- а/ сучасне міжнародне становище, позиції воюючих сторін, позиції поневолених народів і міжнародне положення України в цьому укладі сил,
- б/ стан на українських землях, стан організованих українських політичних сил і ролю ОУН СД.

Визначивши нові шляхи і напрямні праці ІІІ. Конференція визнала потребу організації збройної сили для боротьби українського народу з імперіалізмом і потребу широкого фронту цієї боротьби, фронту всіх поневолених народів ССРСР.

Український революційно-підпільний фронт перейшов від пропагандивного наступу до збройного чину всього українського народу проти насильства нового імперіалістичного окупанта.

19. УКРАЇНЬСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ /УПА/.

=====

У воєнній кампанії 1941 р. Північно-Західні Українські Землі /ПЗУЗ/ Волинь-Полісся, зазнали досить великі втрати, як людьми так і втрат матеріяльних у наслідок загарбання большевиками при відступі й німецьких грабунків. Поодинокі населені пункти стихійно організували оборонні відділи, значення яких зросло ще більш після натиску німців на українське життя. Згідно з постановами ІІ. ВЗ ОУН і ІІІ. Конференції ОУН СД про розбудову військових кадрів, лісові терени ПЗУЗ вкрилися малими законспірованими відділами самооборони й боївками ОУН. Поодинокі збройні сутички з німецькими наїздниками тривають у тому часі постійно, але вони здебільшого неголосні, щоб не виявляти джерел, бо це могло бути шкідливим для всього українського народу.

Весною 1942 р. почався перший наступ на німців, інспіровани

Організацією, який, однак, проводили в життя поодинокі повстанські загони, до складу яких входили не лише члени ОУН. Цей наступ позначився:

- а/ бойкотом усіх німецьких наказів,
- б/ політичною пропагандою, зверненою проти німців,
- в/ саботажними акціями.

Першими організаторами самооборонних відділів були бойовики ОУН. Однак дуже часто траплялися випадки, що нарід сам попереджав події і стихійно організував власні збройні загони. Причинами цього самооборонного руху населення були:

- а/ вивіз хліба німцями з українських земель,
- б/ вивіз людей на примусові роботи в Німеччину,
- в/ оборона перед большевицькими партизанами.

Основним завданням ОУН було сприяти творенню таких відділів, бо вони незабаром мали стати зав'язком могутньої збройної сили українського народу. Тому, що ОУН в цілому не була ще готова до повного збройного виступу, а зайнята була його підготовкою та організацією, такі виступи прикривали від німців різними ярликами, мовляв "ОУН не має з ними нічого спільного, що це робота большевиків, поляків, бульбівців і т.п.". Творено т.зв. "дикі" відділи, дрібні, що нападали на німців, розбрюкували їх, перебиралися в їхню уніформу і т.п. Таких відділів було в кінці 1942 р. чимало, всі вони були добре узброєні й досить сильні. Час вимагав переходу в повний наступ. Коли німці разом з большевиками зорієнтувалися в методах праці революційного українського руху, його ідеї, силі та популярності в народі й коли ОУН ствердила свою достатню внутрішню силу, керівництво українського визвольного руху приступило, згідно з напрямними діяння, до другого етапу цієї боротьби – до створення збройної сили українського народу.

В грудні 1942 р. Провід ОУН дає наказ Тереновому Проводові Волині переорганізувати існуючі вже дрібні збройні відділи й організувати широко пляновану збройну самооборонну боротьбу цілого українського народу. В кінці грудня 1942 р. постала перша сотня УПА на Поліссі під проводом сотенного Коробки-Перегіньяка. Згідно з наказами й інструкціями збройні відділи мали бути стягнені в терен Полісся, де творилася перша стратегічна випадова база.

Одночасно весною 1943 р. до українських куренів при німецькому війську й до української поліції випущено заклики ОУН переходити на сторону УПА. Нарешті, прийшов час збройно й одверто виступати проти ворога. Відділам офіційно надається назва УПА. Команду всіх збройних відділів перебрав створений Головний Військовий Штаб. В березні-квітні 1943 р. УПА в боях займає міста й містечка: Володимирець, Степань, Топіриці, Мозвипіль, Деражне, Горохів і інші. В більших містах, як Кремянець, Ковель, Дубно, Луцьк, Рівне, Ковельці, відділи УПА то прямою акцією то підступом розбивають в'язниці й звільняють в'язнів.

Великий розмах УПА на ПЗУЗ скоро перекидається на інші землі України, де також шалів терор німців. Організаційні клітини ОУН з різних земель висилають для перевихову людей до першої старшинської школи УПА на Волині. Ці люди, закінчивши вишкіл, згодом стають першими організаторами й старшинами повстанських загонів інших теренів.

Галичина, по досить довгій підготові клітинами ОУН і пропагандивній роботі серед мас у травні 1943 р. випускає перші збройні відділи під назвою УНС /Українська Народня Самооборона/. Після короткого періоду праці УНС та достатнього пропагування ідей повстанської боротьби серед мас, відділи перейменовано на УПА-Захід, при чому створено окремий штаб цієї групи, одночасно стару групу УПА, що діяла на ПЗУЗ, перейменовано на УПА-Північ. Абітурієнти І.старшинської школи УПА разом із клітинами ОУН формують перші повстанські відділи в Кам'янець-Подільській області, що згодом дістали назву УПА-Південь /осінь 1943 р./.

Відділи УПА були зорганізовані на зразок модерних армій, на

перший план поставлений був систематичний вишкіл вояцтва, яке рекрутувалося з широких мас, що добровільно йшли до УПА. Це не були звичайні партизанські загони часів Визвольних Змагань, це була добре організована армія. Повага до УПА росла з дня на день. Вона ставала не лише бойовою збройною силою, але й політичною і пропагандивною.

СПРАВА БУЛЬБИ. Багато чути закладів, звернених в сторону ОУН, мовляв, організатором УПА на Волині був Тарас Бульба-Боровець. В дійсності було так: Бульба, як добрий військовик, під час першої большевицької окупації /1939-41 рр./ ховався в лісі поміж бовівками ОУН. Через те, що був товариський і визнавався на військових справах, нав'язав різні знайомства, і його прийняли до боївків, що там організувалися на випадок большевицько-німецького конфлікту. За німців він спочатку працював у Сарнах командантом поліції, яку назвав "Поліська Січ", однак незабаром знову мусів тікати в ліс від німців. Зустрівши тут своїх давніх знайомих, задумав творити "партизанський загін", а що від ОУН давно вже велася підготовка в цьому напрямі, йому ніхто в цьому не перешкодив, навпаки - допомагали. ОУН не виходила тоді явно ще з назвою УПА й використовувала Бульбу як маску перед підготовчою акцією. Написавши відомого "Листа до райхскомісара Коха", він зробився серед населення популярним. Коли організаційна підготовка до творення УПА закінчилася, відділові Бульби запропоновано було підпорядкуватися Головному Штабові й команді однієї групи. Однак він уважав себе садиноким командантом УПА. Його "хлопці" переключилися в дисципліновані відділи УПА, а Бульба, шукаючи підпори, звернувся до "уряду УНР", який доручив йому організувати УНРА /Українська Народня Революційна Армія/. Однак УПА вже діяла повністю, і він лишився отаманом без війська.

УПА вдалося створити державу в державі. Німців виперли з важливіших районів на ПЗУЗ - вони відійшли до великих міст. Села й менші районні міста опинилися в руках УПА. Налагоджено було господарське життя, упорядковано господарські відносини, пущено в рух власну адміністрацію, школи, навіть дрібний промисел.

УПА стала національною армією цілого українського народу. Членів ОУН, які становили колись садинокую силу, було 15-20%. У відношенні до національних меншин налагоджувалося співжиття, втягувалося в державну працю. Було багато випадків, коли в УПА працювали такі національні меншини, як білоруси, жици, тяжче було з елементом польським і російським. Не зважаючи на намагання ОУН "виключити другорядні фронти", дуже часто доходило до збройних сутичок з тим елементом, який не міг зрозуміти визвольної боротьби українського народу.

20. III. НАДЗВИЧАЙНИЙ ВЕЛИКИЙ ЗБІР ОУН серпень 1943 р.

=====

Нова внутрішньо-політична ситуація, широкий всенародний розмах боротьби проти імперіалістів, нова тактика революційної боротьби стали причиною скликання III.Надзвичайного Великого Збору ОУН. Звітні доповіді й дискусія виявили, що багато вирішено в роботі. Провідні кадри ОУН виявили в цьому відношенні багато енергії і політичного такту. III.НВЗ ОУН скликано було від 21-25 серпня 1943 р.

Третій Великий Збір ОУН, подібно, як і всі попередні збори, взяв в основу історичну істину про незнищенність нації - найвищої органічної людської спільноти. Виходячи з цього ґрунту /національного принципу/, на підставі вимог революційної боротьби цілого українського народу з його авангардом ОУН, Збір ухвалив програмні й політичні постанови.

В осередку наради III.ВЗ ОУН була критика експлуаторських систем імперіалістичних потуг - німецької та большевицької і побудова власної соціальної програми. III.ВЗ ОУН бачив у ній не лише мету, до якої наближаємося в наших умовах підпільної боротьби.

Програма мусіла стати також могутньою зброєю, що спричинилась би до збільшення революційних сил і полегшила перемогу. В ділянці побудови соціально-економічної програми ІІІ.ВЗ ОУН почав одночасно, не лише з тактичних міркувань, дуже важливу дискусію про побудову соціального ладу в майбутній Українській Державі, яка не вирішена остаточно ще й сьогодні. Соціально-економічна програма ІІІ.ВЗ ОУН у момент нарад – була дуже важливим мобілізуючим і пропагандивним чинником серед широких народних мас і могутньою зброєю в руках революційного активу проти зазіхань московського імперіялізму. Тут читаємо:

"В лавах ОУН борються українські робітники, селяни й інтелігенція проти гнобителів – за УССД, за національне і соціальне визволення, за новий державний порядок та новий соціальний лад.

І.а/ За знищення большевицько-німецької експлуататорської кріпацької системи організації сільського господарства в Україні. Виходячи з того, що земля є власністю народу, українська державна влада не накидуватиме селянам однієї форми користування землею. Тому в Українській Державі допускатиметься індивідуальне й колективне користування землею в залежності від волі селян, за передачі селянам західних українських областей усіх поміщицьких, монастирських церковних земель".

Одночасно ІІІ.ВЗ ОУН займався цілим рядом проблем тогочасної політичної дійсності. Тут згадано справу приходу большевиків, справу збройної сили й справу об'єднання. Вирішення Великого Збору знайшли почасти свій вислів у "Постановах", почасти в напрямних праці й конкретних вказівках для Проводу ОУН.

Одним із головних питань, до яких ІІІ.ВЗ ОУН зайняв своє становище, було наближення повторної большевицької окупації українських земель:

"8..... мілітарний крах Німеччини на сході та повна ідейно-політична компромітація большевицько-московського імперіялізму ставить перед поневоленими народами Сходу завдання боротися проти імперіялістичних гнобителів в ім'я перебудови Сходу на нових принципах свободи народам та їх самовизначення у вільних незалежних державах та звільнення народів і людей від політичного гніту й економічної експлуатації..."

"9..... Тільки при існуванні Української Держави може бути забезпечене існування тих народів, що у взаємному порозумінні й співпраці на принципах права кожного народу на власну державу, на справедливий і соціальний лад та економічну незалежність можуть ставити опір усім зазіханням ворожих їм імперіялізмів: таким чином буде забезпечений тривалий мир і мирний національно-соціальний розвиток тих народів."

Головне значення ІІІ.ВЗ ОУН в тому, що він підбивши підсумки широкого розмаху національно-визвольної боротьби українського й поневолених народів, визначив головні принципові напрямні дальшої праці. А в соціально-економічній ділянці він почав дуже важливу дискусію про лад у майбутній Українській Державі, яка сьогодні стає першим питанням для розв'язання.

21. АНТИБОЛЬШЕВИЦЬКИЙ ФРОНТ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ.

=====

Заклики Штабу УПА до німецьких чужонаціональних відділів, які були вислані німцями для "поборювання бандитизму", не лишилися без відповіді. Чи в безпосередніх боях, чи під впливом пропаганди УПА бійці чужонаціональних відділів переходили на сторону УПА, включалися в українські повстанські відділи й активно боролися з німцями. Коли число чужонаціонального елемента зросло, виринула потреба їхнього організаційного, пропагандивного й політичного оформлення. В серпні-вересні 1943 р. бійці чеської, азербайджанської, грузинської, білоруської, татарської й інших національностей, розсіпані по всіх українських землях стягаються у свої окремі відділи.

Цими відділами, покищо, військово й політично керував Штаб УПА.

Щоб остаточно розв'язати важливе питання цих відділів, яке мало велике політичне значення, з ініціативи УПА 21-22 листопада 1943 р. скликається ПЕРША КОНФЕРЕНЦІЯ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ. На Конференцію прибуло багато делегатів із своїх рідних земель, які в той час, не зважаючи на труднощі при переході лінії фронту, були під большевицькою окупацією. 20 листопада, напередодні нарад, дійшло до збройної сутички УПА з німцями, в якій брали участь і присутні делегації. Цей факт ще більше скріпив їхню дружбу й вплинув на хід конференції. В конференції взяли участь 39 делегатів від 13 народів: азербайджанського, бакширського, білоруського, вірменського, грузинського, кабардинського, казахстанського, осетинського, татарського, узбецького, чеського, чувиського.

Конференція займалася такими справами:

- а/ оцінка сучасного політичного стану,
- б/ політичні завдання поневолених народів,
- в/ організація й політичні завдання ЄДИНОГО ФРОНТУ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ /ЄФПН/,
- г/ схвалення резолюцій і постанов.

В питанні про завдання ЄФПН визнано, що він мусить мати:

- а/ єдину лінію боротьби із спільним ворогом,
- б/ спільну тактику боротьби,
- в/ забезпечити постійну співпрацю, щоб революційна боротьба не носила стихійного характеру, а була узгоджена й підпорядкована одній меті.

Щоб реалізувати ці завдання ЄФПН, конференція створила Революційний Комітет Поневолених Народів і накреслила його найважливіші завдання:

- а/ пропаганда визвольних ідей серед якнайширших мас населення всіх поневолених народів,
- б/ організація національно-революційних сил на територіях поневолених народів, дає їм ідейно-політичну зброю. На засадах політичних напрямних I. Конференції ЄФПН створився і пізніше розвинувся Антибольшевицький Блок Народів - /АБН/.

"Антибольшевицький Блок Народів /АБН/ - є об'єднанням свободолюбних народів для спільної боротьби з большевизмом. Його геополітичний засяг - уся підбольшевицька Європа й Азія, фінни, естонці, лотиські, кривичі/білоруси/, поляки, чехи, мадяри, серби, хорвати, словінці, альбанці, болгары, румуни, українці, козаки Дону й інших козачих земель, калмики, північнокавказькі народи, грузини, вірмени, азербайджанці, туркестанці, узбеки, татари, казахи, киргизи, росіяни й інші народи т.зв. РСФСР, монгольські й інші народи Сибіру та Далекого Сходу - такі є народи, що їх охоплює АБН. Кожен з цих народів має свої окремі проблеми до вирішення і свої особисті цілі, але для всіх них в АБН є головним одно - боротьба з большевизмом!

Цій боротьбі повинно бути підпорядковане все інше в АБН. На своєму прапорі як основну мету своєї боротьби АБН підносить гасло:

СВОБОДА НАРОДАМ! СВОБОДА ЛЮДИНІ!

/з "Деклярації АБН"/

Метою АБН є сполучити розпорошені сили всіх поневолених народів і тих, які борються з большевизмом в один координаційний осередок.

Завданням цього осередку були б:

- а/ успішна оборона,
- б/ наступ широким скоординованим фронтом,
- в/ узгодження основних і тактичних напрямних зовнішньої політики та визначення спільних зовнішньо-політичних акцій.

22. УКРАЇНСЬКА ГОЛОВНА ВИЗВОЛЬНА РАДА.

=====

1944 рік пройшов на українських землях під знаком розбудови організаційної, а передусім збройної сили народів, а далі під знаком чищення українських теренів і середовищ від ворожих українському визволенню елементів. Ряди УПА поповнювалися чимраз більше всенародним допливом з різних середовищ та безпартійних патріотичних кіл. УПА стала збройним раменем цілого українського народу.

Так складалася ситуація в 1944 р., коли Україну покидали німці й надходив новий окупант – большевики.

Життя показало, що для завершення боротьби українського народу й для керівництва всім процесом Української Національної Революції не вистачає самого Головного Штабу УПА, але для цього потрібний всенародний керівний апарат. Для цього 15.червня 1944 року за ініціативою УПА відбувся всеукраїнський з'їзд представників активно діючих організацій, які стали на плятформі революційної боротьби за УССД. На цьому з'їзді створено новий керівний революційний центр: УКРАЇНСЬКУ ГОЛОВНУ ВИЗВОЛЬНУ РАДУ /УГВР/.

Причинами постанови УГВР були:

- а/ консолідаційні тенденції всіх революційних діючих активних українських сил,
- б/ прийняття і включення в боротьбу нових людей з різних українських середовищ,
- в/ зовнішньо-політичні впливи УГВР, як уряду, з яким числяться різні чужі народи.

УГВР видала свій Універсал, в якому уточнила свої завдання:

"В Українській Головній Визвольній Раді об'єдналися представники українських революційно-визвольних сил та різних політичних середовищ із усіх українських земель, які визнають самостійницьку плятформу за єдино правильну в визвольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу.

Українська Головна Визвольна Рада є найвищим і єдиним керівним органом українського народу на час його революційної боротьби аж до створення уряду Української Самостійної Соборної Держави."

Цілями й завданнями УГВР є:

- а/ об'єднати й координувати дії всіх самостійницько-визвольних сил українського народу,
- б/ визначити ідейно-програмові напрямні визвольної боротьби українського народу,
- в/ керувати визвольною боротьбою аж до здобуття державности,
- г/ репрезентувати, як верховний всеукраїнський центр, сучасну політичну боротьбу українського народу в Краю і за кордоном,
- г/ покликати до життя перший український державний уряд і скликати перше українське представництво.

23. КІНЕЦЬ ВІЙНИ 1945 РОКУ.

=====

Під кінець 1944 р. всі землі України дістаються під окупацію одного імперіялістичного загарбника - ССРСР. Весь цей рік знаменний масовою еміграцією - утечею населення на захід під американський фронт, щоб під опікою аліантів дождатися можливого повороту на вільні землі.

Однак переважна більшість свідомих синів нашої Батьківщини, головним чином бійців УПА та членів ОУН, лишилися на рідних землях, щоб там продовжувати підпільну боротьбу за УССД. На землях України залишилися, щоб діяти далі, три основні сили, а саме: ОУН, УПА й УГВР.

Теперішня робота, яка провадиться на Батьківщині, йде не в напрямі постійного витрачування власних сил у безпосередній боротьбі з ворогом, а навпаки, позначається:

- а/ організацією внутрішніх сил,
- б/ мобілізацією мас,
- в/ підготовою організованих революційних сил до остаточного виступу,
- г/ витримуванням організованої цілості до принагідного моменту,
- г/ збройними виступами поодиноких відділів з метою пропаганди, щоб показати перед світом, що на Україні війна ще не скінчена.

Тоді, коли на Україні до влади прийшов большезм, коли ОУН і УПА провадили й провадять підготову до остаточного революційного зриву, на Заході II.світова імперіялістична війна закінчилася в травні 1945 р. повним розгромом Німеччини й перемогою Англії.

"На місце імперіялістичної Німеччини прийшла друга європейська /і азійська/ імперіялістична суперниця, тим більше грізна й небезпечна, що овіяна легендою перемоги над гітлеризмом, ідейно-політичним багажем, що знаходить покупця також на внутрішніх ринках англійської імперії. Це є нова відроджена большевицька Росія, що на руїні Німеччини успішно капіталізує свою перемогу. Для Англії, таким чином, війна не закінчена й перед нею на всю широчінь стає питання третьої світової війни" /з"Декларації Проводу ОУН" травень 1945 р./.

ОУН сьогодні свідомо своїх завдань, вона стоїть перед тяжкою дійсністю, але по закінченні II.світової війни вона переможно пройшла шлях боротьби "між молотом і кувалом". Сьогодні вона й увесь революційно-визвольний рух стоять перед лицем тільки одного імперіялізму - тільки одного головного ворога. І це вже є успіхом боротьби революційно-визвольних сил.

Всі українські землі - Центральні, Східні й Західні, всі окраїни України: Волинь, Полісся, Буковина й Закарпаття, - з'єднані покищо у т.зв. УРСР і становлять потужний потенціал Української Національної Революції, що кожної хвилини може несподівано надійти, спалахнути вогнем. Бо час для неї близький.

НА ПЕРЕЛОМІ =====

Ми - вся українська нація - сьогодні є свідками великих подій, що грядуть, що непомітно для нас наближаються швидким темпом, щоб відкрити двері новій епосі історії нашої батьківщини. За нами вже пройдений більш як столітний шлях, від початку нової доби історії України. Із темної глушини миколаївської епохи, "коли од молдаванина до фіна на всіх язиках все мовчало" несміливо в своїх початках виринали світло нашого відродження, далі потужнішало на силі й у 1918 р. довело до створення Української Держави. Це надало початок нашій добі - добі ставання, відродження нового українського духа - не дрібного гречкрсія, але сильного героя, що виріс із бурі революції.

Сьогодні ми опинилися на переломі - на переломі двох етапів нашої історичної доби. Шлях дозрівання національної свідомості пройдений. Шлях організації широких народних мас також майже остаточно завершений, отже перед нами залишилося тільки завершення, яке має стати сполучною ланкою поміж етапом боротьби нації за державу й етапом державности.

Ми, українці, в цілому світі, ті, що на Батьківщині стоять у затяжній боротьбі проти головного ворога й ті, що на чужині підготовляють себе до великих діл, мусимо бути свідомі завдань, яких вимагає від нас сучасна доба. Ми мусимо бути свідомі того, що для остаточного завершення першого етапу боротьби потрібно віддати ще нові зусилля, а далі перейдемо до другого етапу - до етапу державного будівництва.

ІСТОРІЯ ПОВТАРЯЄТЬСЯ - ТАК САМО Й НАША УКРАЇНСЬКА. МОЖЛИВО, ЩО ЦЯ ІСТОРИЧНА ДОБА БУДЕ НАЙСВІТЛІШОЮ І НАЙВЕЛИЧАВІШОЮ В УСІЙ НАШІЙ ІСТОРІЇ. МОЖЛИВО, ЩО В ЦЮ ДОБУ МИ ВИКОНАЄМО, ЯК НАЦІЯ СВОЮ ІСТОРИЧНУ МІСІЮ. ПЕРЕД НАМИ НЕЗНАНЕ МАЙБУТНЄ. АЛЕ - СПОСТЕРІГАЮЧИ ПОТУЖНИЙ РІСТ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО УКРАЇНСЬКОГО РУХУ Й ЗАВЗЯТУ СИЛУ УКРАЇНСЬКОГО ДУХА, МОЖЕМО СПОДІВАТИСЯ, ЩО ВОНО БУДЕ СВІТЛИМ. ЦЕ БУДЕ ПЕРЕМОГА Й ОДНОЧАСНО НАГОРОДА ЗА ТРУДИ, ЗА КРОВ ГЕРОЇВ, ЗА СТРАЖДАННЯ І СЛЬОЗИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ. ЦЕ БУДЕ ПОВНИЙ ТРІУМФ НАШОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ДУХА, "ЩО ЗБЕРІГ НАС ВІД ТАТАРСЬКОГО ПОТОПУ І ПОСТАВИВ НА ГРАНІ ДВОХ СВІТІВ ТВОРИТИ НОВЕ ЖИТТЯ!"

ххххх
ххх

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ
=====

1. Що ми називаємо націоналізмом?
2. З чого й коли зродився український націоналізм?
3. Як проявляється націоналізм?
4. Чим різниться організований націоналізм від стихійного?
5. Яка є різниця між патріотизмом, націоналізмом і шовінізмом?
6. Чим зв'язана наша доба з попередніми періодами нашої історії?
7. Як відбилася втрата своєї держави на свідомості українського народу?
8. Яке значіння мало культурне відродження України?
9. Хто започаткував політичне відродження України?
10. Що таке "народницький рух"?
11. Коли й чому зродилися в Галичині москофіли?
12. Що приніс Україні російський соціалістичний рух?
13. Яку роль відіграв М. Драгоманов?
14. Коли й для яких цілей створилося "Братство Тарасівців"?
15. Як і чому перестала існувати "Українська Револьційна Партія"?
16. Які були головні думки "Самостійної України"?
17. Що було програмою "Української Народної Партії"?
18. Як розвивалося політичне відродження в Галичині?
19. Яку роль в українських визвольних змаганнях відіграли українські соціалісти?
20. Чому націоналістичні ідеї, попри невдачі визвольних змагань, вийшли переможцем?
21. Як зформувався після війни галицько-український опортуністичний табір?
22. Що сприяло ростові націоналістичного руху в Галичині?
23. Які ви знаєте українські націоналістичні організації з часу перших років після першої світової війни?
24. Що таке культ героїзму?
25. В чому полягає суть перманентної революції?
26. Коли постала Українська Військова Організація?
27. Хто був командантом УВО?
28. На які періоди можна поділити діяльність УВО?
29. Які акції провела УВО до 1923 р.?
30. Коли й чому відбулася в УВО чистка?
31. Назвіть визначні акції УВО після 1923 р.?
32. Яку роль відіграв Дмитро Донцов в ідеологічному оформленні українського націоналізму?
33. Коли відбувся перший Конгрес Організації Українських Націоналістів?
34. Що прийняв Конгрес за мету й завдання ОУН?
35. Чим різниться перший період діяльності ОУН від другого?
36. Проти кого була спрямована акція саботажу?
37. Чому ОУН вела в Західній Україні протисовітські акції?
38. Яке завдання мала шкільна акція?
39. Чи знищили революційний рух пацифікація і наглі суди?

40. Чому смерть Біласа й Данилишина зміцнила революційний рух?
41. Що було причиною послаблення діяльності ОУН у другому, до-воєнному періоді?
42. Що дало визвольній справі проголошення незалежності Карпатської України?
43. Яку зміну в положенні України приніс перший рік другої світової війни?
44. Що було основою, а що лише безпосередньою причиною розколу в ОУН?
45. Коли відбувся II.Великий Збір ОУН?
46. Які постанови виніс II.Великий Збір ОУН?
47. Яке нове гасло висунула ОУН на II.ВЗ?
48. Чим відповідає Україна на московську окупацію?
49. Чому більшовики проголосили НЕП і українізацію?
50. Як українці використали НЕП і українізацію?
51. Чи Україна хотіла колективізації?
52. Хто й для чого організував в Україні в 1933 роках голод?
53. За що більшовики розстріляли після українізації сотки українських письменників, поетів і науковців?
54. Чи після цих розстрілів існував далі опір українців?
55. Який висновок відносно німецьких плянів зробила ОУН з ворожої постави Німеччини до Карпатської України?
56. Які завдання мали похідні групи ОУН?
57. Яка була політична мета проголошення Акту 30 червня, 1941 ?
58. Чому перша Конференція прийняла до назви ОУН додаток "СД" і що він мав означати?
59. Куди спрямувала працю ОУН друга Конференція?
60. Яку форму боротьби з окупантом прийняла ОУН на третій Конференції?
61. Коли й де відбувся перший збройний виступ ОУН проти німців?
62. Чому ОУН не виступила відразу збройно проти німців на всіх теренах України?
63. Який був політичний стан у Галичині до 1943 р.?
64. Як представляється в дійсності "справа Бульби"?
65. Чи в ряди УПА ставали лише члени ОУН СД?
66. Що поклав в основу програми ОУН III.Великий Збір ОУН?
67. На яку ділянку суспільного життя звернув особливу увагу III.Великий Збір?
68. Як і коли зродився Єдиний Фронт Поневолевих Народів та АБН?
69. Які сили діють сьогодні в Україні?
70. Які були причини створення УГВР?
71. Які завдання здійснюють на рідних землях ОУН, УПА й УГВР?

-----:-----

Примітка:

Цей "Нарис Історії Українського Націоналізму" призначений тільки для внутрішнього вжитку членів, симпатиків і юнацтва ОУН у їх виховно-вишкільній праці. Підчас засвоєння завдань ОУН на час після другої Світової Війни треба брати під увагу ще такі матеріали: "Конференція Проводу ОУН на Українських Землях", БУП ч. 1., ст. 143., "Уточнення і доповнення до Програмових Постанов", БУП ч. 1., ст. 103., і Постанови Конференцій ЗЧ ОУН, БУП ч. 1., ст. від 156 до 365.

